

”MÄ JUTTELEN MUN KAVEREILLE MUN VANHEMPIEN AVIOEROSTA”

Nuorten kokemuksia vanhempien erosta ja tuen tarpeista

TIINA HAUTA

Tampereen yliopisto

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

Sosiaalityön pro-gradu - tutkielma

Marraskuu 2014

TAMPEREEN YLIOPISTO

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

HAUTA, TIINA: "Mä juttelen mun kavereille mun vanhempien avioerosta" Nuorten kokemuksia vanhempien erosta ja tuen tarpeista

Pro gradu -tutkielma, 68 s., 2 liitesivua

Sosiaalityö

Ohjaaja: Hannele Forsberg

Marraskuu 2014

Pro gradu - tutkimuksessa tarkastellaan nuorten kokemuksia ja tuntemuksia vanhempien avioerotilanteessa ja sen jälkeen. Lisäksi tavoitteena on selvittää millaista apua ja tukea nuoret kokevat saaneensa koulun sosiaalityöltä ja millaista apua nuoret olisivat toivoneet saavansa vanhempien avioerotilanteessa. Tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen. Aineisto on kerätty haastattelemalla yläkouluikäisiä nuoria teemahaastatteluna. Aineisto koostuu seitsemästä yksilöhaastattelusta. Tutkimuksen aineiston analyysitapana on käytetty temaattista analyysiä.

Tutkimuksen yllättävänä tuloksena voidaan pitää sitä, kuinka kaikki nuoret kokivat kaverit niin tärkeinä, että vain heille kerrotaan omista vaikeista asioista ja kotiin liittyvistä huolista. Hyvin vahvasti tulee kuva, että näillä nuorilla on kuitenkin sellaisen aikuisen puute, jolle voisi jutella arimmistakin asioista.

Avioero vaikuttaa aina lapsiin ja nuoriin. Kiintymyssuhteet vanhempien ja lasten välillä saattavat muuttua. Pienen lapsen kiintymyssuhde voi vaarantua avioeron seurauksena ja tällä voi olla kauaskantoiset seuraukset. Lapset pitävät tärkeänä perhe-elämää ja perhesuhteita myös eron jälkeen. Lapsen mielestä arvokkaimpia asioita omassa perheessä ovat yhdessäolo ja tunne siitä, että häntä rakastetaan ja pidetään huolta. Kiintymyssuhde äitiin ja isään rakentuu yhdessäolon ja vuorovaikutuksen kautta. Yhteiskunnan ja myös perheiden tasolla tulisi panostaa perheiden auttamiseen ja tukemiseen sekä perhesuhteiden ylläpitämiseen.

Kouluissa oppilaita tuetaan ja autetaan opillisesti ja heidän henkisestä jaksamisestaan huolehditaan. Lisäksi huolen herätessä oppilaan tilannetta pyritään hoitamaan kokonaisvaltaisesti. Hyvä asia on, että perheet otetaan yhä enemmän mukaan oppilashuoltotyöhön. Näin pystytään tukemaan koko perhettä. Hyvin usein oppilaan huonon käytöksen ja ongelmien taustalla on yhtenä syynä perheen ongelmat.

Avainsanat: Avioero, nuoret, kokemukset avioerosta, koulu, koulukuraattori

UNIVERSITY OF TAMPERE

School of Social Sciences and Humanities

HAUTA, TIINA: "I talk with my friends about my parents divorce" young people's experiences of parents divorce and their needs for support

Master's Thesis, 68 pages, 2 appendix pages

Social Work

Supervisor: Forsberg, Hannele

November 2014

This Master's study examines young people's experiences and feelings about parents divorce during and after the divorce. Furthermore, the aim is to research what kind of help and support young people experience getting from school social work and what kind of support they would have hoped to get during the divorce. Research was a qualitative. The material was collected by interviewing upper comprehensive school students in theme interviews. Data consists of seven individual interviews. Thematic analyse was used as an analyse method in this research.

The surprising result of this research is that young people find their friends so important that only to them young can tell about their own problems and issues at home. This result strongly report that these young people are missing a parent in their lives to whom they can talk about sensitive things too.

A divorce has always an effect on children and young people. The emotional attachment between parent and children can change. Young children's emotional attachment to their parents may be compromised as a result of divorce and this may have far-reaching consequences. Children think family life and family relationships are important after the divorce too. Children also think that the most valuable things in their family life are family togetherness and the feeling that they are loved and taken care of. The emotional attachment to mother and father is built through association and interactions. Society and families should invest to supporting families and helping them to maintain family relationships.

At school students are supported educationally and their mental well-being is looked after. Furthermore, if a student's situation is considered to change negatively, the situation is aimed to comprehensively manage. A positive thing is that families are more often being involved in the student welfare work. This way it is possible to support the whole family. Very often one reason to student's bad behaviour and troubles is problems at home.

Keywords: divorce, young people, experiences of divorce, school, school social worker

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 LAPSET JA VANHEMPIEN ERO NUMEROINA JA TYÖKÄYTÄNTÖINÄ	4
2.1 Tilastojen kuva lapsia koskettavista eroista	4
2.2 Vanhempien eron juridis-hallinnolliset käytännöt	4
2.3 Lapsen huolto	6
2.4 Koulujen sosiaalityö lasten ja nuorten erossa	8
3 VANHEMPIEN ERO LASTEN KOKEMANA AIEMPIEN TUTKIMUSTEN VALOSSA	13
3.1 Lasten hätä ja huoli	16
3.2 Asumisjärjestelyt avioerotilanteessa	20
3.3 Perheväkivallan vaikutukset	22
3.4 Lasten suhtautuminen vanhempien uusiin kumppaneihin	24
3.5 Eron tuomat myönteiset kokemukset	27
3.6 Kiintymyssuhdeteoria ja nuorten tunteiden kehitys erokokemusten valottajana	28
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	32
4.1 Tutkimuskysymykset	32
4.2 Aineiston hankkiminen teemahaastatteluilla	32
4.3 Aineiston analyysi	35
4.4 Eettiset kysymykset	37
5 TUTKIMUSTULOKSET	39
5.1 Haastateltavien taustatiedot	39
5.2 Asuminen ja vanhempien tapaamiset	39
5.3 Suhde vanhempiin	41
5.3.1 Nuorten välit vanhempiensa kanssa	41
5.3.2 Vanhempien keskinäiset välit ja lasten joutuminen vanhempien riitojen välikäteen	42
5.3.3 Toive vanhempien palaamisesta takaisin yhteen	43
5.3.4 Vanhempien uudet suhteet ja kuinka tullaan toimeen	44
5.4 Koulumenestys ja kaverisuhteet	46

5.5 Apua nuorille.....	47
5.5.1 Millaista apua ja tukea nuoret ovat saaneet?.....	47
5.5.2 Millaista apua nuoret olisivat toivoneet saavansa.....	49
5.5.3 Miten avioeron kokeneita nuoria voisi tukea?	49
 6 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	 51
 LÄHTEET.....	 58
 LIITTEET	 66

1 JOHDANTO

Pro gradu -tutkimuksessani tarkastelen nuorten kokemuksia ja tuntemuksia vanhempien avioerotilanteessa ja sen jälkeen. Lisäksi tavoitteenani on selvittää kokevatko nuoret saavansa riittävästi apua ja tukea koulun sosiaalityöltä vanhempien avioerotilanteessa. Olen työssäni koulukuraattorina kohdannut lapsia ja nuoria, jotka ovat kokeneet vanhempiensa avioeron, ymmärtämättä miksi näin tapahtui. Haluni ymmärtää lasten ja nuorten tuntemuksia; pelkoja, epätoivoa ja turvattomuuden kokemuksia sekä kuinka koulun oppilashuolto ja varsinkin koulukuraattorit pystyvät tukemaan lasta ja nuorta avioerotilanteessa, on innoittanut minua valitsemaan tämän aiheen.

Lasten ja nuorten oireilu alkaa yleensä jo ennen vanhempien eroa. Kun perheessä on ongelmia ja vanhemmat riitelevät usein, lapset ja nuoret käyttäytyvät levottomasti. He ovat ymmällään siitä mitä saattaa tapahtua. Pienemmät lapset vain aistivat jännittyneen ilmapiirin ja ahdistuvat siitä. Vanhemmat lapset kuulevat aikuisten puhuvan avioerosta ja pystyvät käsittelemään sitä paremmin. Kouluissa jännittynyt kodin tilanne näkyy esimerkiksi levottomuutena ja keskittymisvaikeutena. Hyvin usein todetaan lapsen levottomuuden ja koulunkäynnin vaikeuksien johtuvan aivan muista syistä. Lapsi tai nuori ei uskalla kertoa pelkojaan opettajille. Kodin vaikeuksia salataan ja vanhemmat ovat saattaneet asua erillään jo useita viikkoja ennen kuin tietoa tulee koululle. Tässä vaiheessa lapsen tai nuoren turvattomuus on kestänyt jo pitkään. Tärkeää olisi, että vanhemmat kertoisivat opettajille avioerosta mahdollisimman pian. Näin koululla pystyttäisiin huomioimaan lasta tai nuorta riittävästi ja antamaan tukea niin, että lapsi tai nuori uskaltaisi kertoa peloistaan ja ahdistuksistaan. Koulun oppilashuollon tehtävänä on olla perheen kasvatuksen tukena.

Avioerojen määrä Suomessa on lisääntynyt viime vuosina. Avioeron joutuu kokemaan vuosittain noin 30 000 alaikäistä lasta. Kansainvälisessä vertailussa avio- ja avoerojen määrä on Suomessa pysynyt jatkuvasti korkeana. Suomessa muutettiin avioliittolakia vuonna 1988. Muutoksen tarkoituksena oli, että avioliittojen purkaminen voitaisiin tehdä harkitusti ja sovitellen. Lain muutoksen pyrkimyksenä ei ollut lisätä avioerojen määrää, mutta niin näyttää tapahtuneen. Syitä avioerojen lisääntymiseen saattaa olla useita, mutta yhtenä syynä voi olla nykyinen nopea avioeron käytännön järjestelyjen sujuminen. Toisaalta syynä saattaa olla myös, ettei vaikeuksien keskellä kamppaileville puolisoille ole tarjolla sopivaa tukea riittävän ajoissa. (Määttä 2002, 37–38.)

Lapsen elämässä avioero on pitkäaikainen prosessi. Se alkaa paljon ennen kuin vanhemmat varsinaisesti eroavat ja jatkuu pitkään sen jälkeen. Lapsi on saattanut aistia ja ymmärtää, että vanhemmat eroavat, joku on jopa odottanut niin tapahtuvan, mutta suurimmalle osalle lapsista avioero on yllättävä tapahtuma. Lapsista voi tuntua, että heidät on unohdettu ja jopa hylätty. Pahimmillaan avioero tuhoaa lasten luottamuksen parisuhteeseen ja saattaa estää heitä solmimasta läheisiä ihmissuhteita aikuisena. Kuten huomaamme avioero tuo lapsilla näkyviin erilaisia tunteita ja sen vaikutukset ovat pitkäkestoisia. Tästä syystä on tärkeää auttaa lapsia ja nuoria selviämään vanhempien avioerosta mahdollisimman hyvin ja tässä tehtävässä meitä auttaa tutkittu tieto lasten kokemuksista ja siitä mitä lapset tuntevat avioerontilanteessa.

Tutkimusraporttini etenee jatkossa seuraavasti. Aluksi tuon esille luvussa kaksi tilastotietoa avioeroista. Vanhemmat joutuvat erotessaan tekemään lakiin perustuvia päätöksiä, jotka liittyvät lapsen huoltoon, asumiseen, tapaamisoikeuteen ja elatusapuun. Mielestäni yksi keskeinen lasten elämään vaikuttava asia on kuinka vanhemmat sopivat lapsen huoltoon liittyvistä asioista. Tästä syystä olen kuvannut huoltoon liittyviä asioita omassa alaluvussaan. Olen selvittänyt nuorten tuen tarvetta koulun sosiaalityön avulla ja myös tästä aiheesta olen kirjoittanut oman alaluvun ja kuvaan siinä koulun oppilashuoltoa ja koulukuraattorin työtä.

Tutkimusta tehdessäni olen tutustunut kansainvälisiin ja suomalaisiin tutkimuksiin ja kolmannessa luvussa taustoitin tutkimustani aikaisempien tutkimusten valossa. Kansainvälisissä tutkimuksissa keskitytään kuvaamaan lasten tuntemuksia avioerosta, stressiä aiheuttavia ja toisaalta lasta suojaavia tekijöitä sekä lasten suhteita vanhempiinsa. Lisäksi kansainvälisissä tutkimuksissa esille nousee lasten asumiseen liittyviä näkökohtia. Suomalaisesta tutkimuksesta nostan esille tutkimuksia, joissa on tutkittu nuorten kokemuksia hyvinvoinnista ja siihen vaikuttavista tekijöistä sekä lasten ja nuorten kokemuksia avioerotilanteesta, mitä tukea he ovat saaneet vanhemmiltaan ja läheisiltään ja mitä keinoja heillä on selvittää eteenpäin.

Keskeisiksi käsitteiksi aiemmista tutkimuksista nostan lasten ja nuorten elämässä esille nousevat riskitekijät. Kuinka lapset selviävät eron jälkeen ja millaisia muutoksia tapahtuu heidän elämässään. Aavaan myös käsitteitä, jotka liittyvät avioeroon liittyviin häiriötekijöihin, kuten lasten altistumiseen vanhempiensa välisiin riitoihin ja perheväkivallan kokeminen. Yksi keskeinen näkökulma on myös asumisjärjestelyjen vaikutukset lapsiin ja nuoriin. Lapsi tai nuori joutuu sopeutumaan aikuisten vaatimuksiin ja erilaisiin käytäntöihin kodeissaan. Jaettu asuminen on yksi asumisen muoto, jonka sopivuudesta lapsille ja nuorille on tutkittu sekä Suomessa että kansainvälisesti. Mielestäni yksi

tärkeä teoria lasten ja nuorten tunteiden kehittymisen taustalla on kiintymyssuhdeteoria. Tutkielmassani esittelen kiintymyssuhdeteoriaa, joka auttaa meitä ymmärtämään mitä keinoja lapsi kehittää selviytyäkseen äärimmäisissä vaaratilanteissa. Esittelen turvallisen kiintymyssuhteen ja millaisia häiriöitä avioerotilanne saattaa aiheuttaa kiintymyssuhteelle.

Luvussa 4 kuvaan tutkimuksen toteuttamista. Tutkimukseni on kvalitatiivinen eli laadullinen ja tavoitteena on tutkimuskohteen ymmärtäminen (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2001, 168). Aineisto on kerätty haastattelemalla yläkouluikäisiä nuoria. Tutkimuksen aineiston analyysitapana on käytetty temaattista analyysia. Luvussa 5 on vuorossa empiiristen tulosten esittely. Tutkimustulokset on jaettu neljään kokonaisuuteen ja näiden sisällä on erillisissä alaluvuissa jaottelua viety tarkemmaksi. Asuminen ja vanhempien tapaamiset on ensimmäisenä, toisena on suhde vanhempiin, kolmantena kokonaisuutena on koulumenestys ja kaverisuhteet ja sitten kootaan yhteen apu nuorille, eli millaista apua nuoret ovat saaneet ja millaista apua he toivovat saavansa. Lopuksi luvussa 6 on sitten yhteenvedon ja johtopäätösten aika.

2 LAPSET JA VANHEMPIEN ERO NUMEROINA JA TYÖKÄYTÄNTÖINÄ

2.1 Tilastojen kuva lapsia koskettavista eroista

Suomessa avioerojen määrä on noussut vuoden 1988 avioliittolain uudistuksen (Avioliittolaki 411/1987) myötä. Uudistuksen tarkoituksena oli tehdä avioliittojen purkaminen mahdolliseksi harkitusti ja sovitellen. Avioeron saamiseksi ei enää tarvitse esittää perusteita ja se voidaan nähdä aviopuolisoiden välisenä yksityis- ja sopimusasiana. Toinen puoliso voi nyt hakea yksinkin eroa. Oikeus antaa päätöksen avioerosta hakemuksen perusteella. Yleensä tätä ennen on ollut puolen vuoden harkinta-aika. (Pettilä & Yli-Marttila 1999, 35.)

Tilastokeskuksen (2014) väestömuutostietojen mukaan vuonna 2013 avioliittoja solmittiin 25 119 avioliittoa ja se on 3 759 vähemmän kuin edellisellä vuonna. Avioliittojen solmimisen jyrkkä väheneminen koski lähes poikkeuksetta kaikenikäisiä. Huomioitavaa on, että avioerojen taso on edelleen korkea. Avioeroja myönnettiin vuonna 2013 enemmän kuin kahtena edellisellä vuonna. Avioliitoista 13 766 päättyi avioeroon. Se oli 766 enemmän kuin vuotta aiemmin. Avioerotilastot perustuvat väestötietojärjestelmään ilmoitettuihin avioeroihin, joihin tuomioistuimet ovat tehneet päätöksen. Tilastossa on mukana myös sellaiset tapaukset, kun Suomessa vakinaisesti asuville henkilöille avioero on myönnetty jossakin ulkomaan tuomioistuimessa.

2.2 Vanhempien eron juridis-hallinnolliset käytännöt

Avioerossa määritellään perhesuhteet uudella tavalla ja aviopuolisot joutuvat tekemään lakiin perustuvia päätöksiä. Näitä ovat muun muassa omaisuuden jako, lapsen huoltoon, asumiseen, tapaamisoikeuteen ja elatusapuun liittyvät ratkaisut. Tuomioistuimelta joudutaan hakemaan päätöksiä, jos vanhemmat eivät pääse asioista keskenään sopimukseen. Avioerotilanteessa on tärkeää, että vanhemmat turvaavat yhdessä lastensa huolenpidon. Ero ei päättä vanhemmuutta ja lasten suhde vanhempiinsa on yhtä tärkeä kuin ennen avioeroakin. (Määttä 2002, 37–38.) Lasten asioiden järjestämisestä ilmoitetaan tuomioistuimelle. Ne voidaan ratkaista sopimuksilla, jotka sosiaalilautakunta vahvistaa. Tarvittaessa lasta koskevat huolto-, asumis-, tapaamisoikeus- ja elatusasiat voivat päättyä tuomioistuimen käsiteltäväksi. (Pettilä & Yli-Marttila 1999, 35.)

Nykyisin huoltajuuskiistoja voidaan myös sovittaa. Tuomioistuinsovittelu on vaihtoehto oikeudenkäynnille ja sen avulla voidaan lasten huoltajuusriitoja ratkaista nopeasti. Sovittelussa pyritään löytämään ratkaisu, jonka kumpikin huoltaja pystyy hyväksymään. Sovittelu on vapaaehtoista ja tästä syystä sovittelun aloittamiseen tarvitaan molempien huoltajien suostumus, mutta tuomioistuin kuitenkin päättää aloitetaanko sovittelu. Sovittelijana toimii tuomioistuimen tuomari. (Lapsen huoltoa koskevien erimielisyyksien käsittely 2014). Oulun kärjäoikeudessa on soviteltu eron jälkeisiä huoltajuusriitoja jo vuodesta 2011 lähtien hyvin tuloksin. Vuosien 2011–2012 aikana noin 77 prosentissa tapauksista vanhemmat ovat tehneet ainakin osasovinnon. Suomessa voi nyt 1.5.2014 lähtien sovittaa asiantuntijan avustuksella lasten huoltajuusriitoja kaikissa kärjäoikeuksissa. Tuomarin asiantuntija-avustajana toimii yleensä joko sosiaalityöntekijä tai psykologi, joka on perehtynyt lapsen kehitykseen ja hän tuo esille myös näkemyksen lapsen edusta. (Oikarinen 2014, 14–15)

Kuronen (2003, 106) on kuvannut artikkelissaan Macleanin ja Eekelaarin tutkineen, miten vanhemmat ymmärtävät heidän omat ja myös puolisonsa perhevelvollisuudet. Tutkijat ovat todenneet, että vanhemmuus on noussut tärkeäksi lähteeksi, kun puhutaan perheen juridisista ja sosiaalisista velvollisuuksista. Vastuuta perheenjäsenistä tunnetaan edelleen ja se perustuu vanhempien vastuuseen lapsistaan eikä avioliiton kautta muodostettuun suhteeseen. Vanhemmuus näyttää Kurosen (2003, 107) mukaan olevan tekijä, joka jatkaa perheyden tunnetta eronneessa perheessä. Perhe ei kuitenkaan ole merkinnyt samoja asioita miehille ja naisille. On ollut nähtävissä, että vanhemmuus on ollut sukupuolittunutta. Tutkimuksissa puhutaan sukupuolisokeudesta ja että perhevelvollisuuksia on tuettu sukupuolten mukaan.

Jos ajatellaan lapsen ja vanhemman välistä psykologista suhdetta lapsen kannalta, niin Ritala-Koskisen (2001, 58) mukaan kyse on silloin siitä, ketä lapsi pitää tunnetasolla vanhempanaan. Tärkeä ja keskeinen asia on lapsen ja vanhemman välinen keskinäinen tunnesuhde. Jotta lapsen kasvu ja kehitys olisi turvattu, niin hän tarvitsee psykologista vanhemmuutta. Tällainen psykologinen tai sosiaalinen suhde ei synny itsestään eikä varsinkaan viranomaisten päätöksillä. Uusi aikuinen ei korvaa biologista vanhempaa, joka on aika usein myös juridinen huoltaja. Lapsen ja uusperheen aikuisen välillä tulee aina määriteltäväksi millainen suhde on. Tämä suhde on Ritala-Koskisen (2001, 59) mukaan pitkälle neuvoteltuja sitoumuksia. Niihin liittyvät oikeudet ja velvollisuudet tulee sopia aikuisten ja lasten välillä. Lisäksi nämä suhteet eivät ole pysyviä, vaan ne tulee jatkuvasti neuvotella uudelleen.

2.3 Lapsen huolto

Lapsen huollolla tarkoitetaan lapsen henkilökohtaisten asioiden hoitoa. Niistä säännellään vuonna 1984 voimaan tulleessa laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. (HTL 1983/361.) Lapsen tulee saada huoltoa kummaltakin vanhemmalta. Tästä syystä laki asettaa yhteishuoltajuuden pääsäännöksi. Näin lapsen vanhemmat vastaavat yhdessä lapsen huoltoon liittyvistä asioista ja tekevät yhdessä lasta koskevat päätökset. (Hokkanen 2005, 23.) Vanhempien parisuhteen muoto tai sen muutokset eivät vaikuta siihen (HTL 1983/361). Lapsen huollon tarkoituksena on lapsen tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin turvaaminen (Taskinen 2001, 28–30).

Suuri osa vanhemmista kykenee sopimaan lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta lain sopimuksellisuuden ja yhteistoiminnallisuuden hengessä. Osa puolestaan tarvitsee sopimusasiassa näkemystensä yhteensovittamista. (Antikainen 2007, 23.) Avioeroprosessin alkuvaihe, juuri ennen eroa tai välittömästi sen jälkeen, on yleensä erittäin herkkää räjähdyksille. Tuolloin on vaarana, että lapset joutuvat kuulemaan, kun vanhemmat syyttelevät ja haukkuvat toisiaan. Houkutus toisen arvostelemiseen ja moittimiseen on niin ylivoimainen, ettei vanhempi pysty tai jaksa hillitä itseään vaan saattaa lastensa kuullen halventaa toista. (Warshak 2012, 50 - 51.) Avioerossa vanhempien huonot välit ja toisiaan kohtaan tuntema kauna voi tulla esille siten, että vanhemmat riitelevät lasten tapaamista ja huollosta sekä niin että toinen mustamaalaa toista. Lasten hyvän ja tasapainoisen kehittymisen kannalta olisi hyvä, että vanhemmat pystyisivät erottamaan toisistaan vanhemmuuden sekä suhteen, jossa he ovat joutuneet pettymään. Tärkeää olisi, että vanhemmat pystyisivät tekemään yhteistyötä lastensa asioissa. (Poutiainen 2006, 56.)

Avioeron jälkeen lapsen asuminen voidaan järjestää äidin tai isän luona, vuoroin kummankin luona tai jonkun muun henkilön luona. Lapsen asumisen järjestelyjen edut ja haitat tulee punnita tarkoin ja lapsen omat näkökohdat tulee ottaa huomioon. (Taskinen 2001, 28–30.) Asumisjärjestelyjen perusajatuksena tulee olla se, mikä on lapsen kannalta paras ratkaisu (Kiianmaa 2008, 110). Eron jälkeen lapsen huolto voidaan järjestää sosiaalitoimen vahvistamalla sopimuksella tai tuomioistuimen tekemän päätöksen mukaisesti. Sosiaalitoimen vahvistaman sopimus voi olla hyvinkin yksityiskohtainen, erityisesti tapaamisista sovittaessa. Siinä voidaan sopia tapaamisista viikonloppuisin, loma-aikoina ja juhlapyhinä. Lisäksi myös muusta yhteydenpidosta kuten esimerkiksi puheluista, paketeista ja Internet-yhteyksistä sovitaan tarvittaessa. (Valkama & Litmala 2006, 16–17; Antikainen 2007, 31.) Huolto jatkuu yhteishuoltona, ellei siitä avioeron yhteydessä tehdä sopimusta tai tuomioistuin ole tehnyt päätöstä. (Taskinen 2001, 18–24.) Vuonna 2010

avioerolapsia koskevista sopimuksista 75 prosenttia sisälsi yhteishuollon (Hautanen 2010, 18). Hokkasen (2005, 47) mukaan Robert Emery (1994, 40) on todennut, että yhteishuoltajuudessa laadittavat yksityiskohtaiset sopimukset auttavat määrittelemään lasten ja vanhempien välisiä rajoja. Tämän lisäksi sopimukset auttavat myös eronneiden vanhempien välisten rajojen muodostamisessa. Tarkat sopimukset vähentävät vanhempien välisen yhteydenpidon tarvetta ja näin uusien riitojen mahdollisuudet vähenevät.

Vuonna 2012 vahvistettiin sopimuksia lasten huollosta, asumisesta ja tapaamisoikeudesta yhteensä 45 139 kappaletta. Näissä sopimuksissa on lapsen huollosta sovittu 33 581 kertaa. Yhteishuollosta on näissä huoltosopimuksissa sovittu 93 prosentissa, kuudessa prosentissa on sovittu yksinhuollosta äidille ja vain vajaassa yhdessä prosentissa huoltajuus on sovittu isälle. (Forss & Säkkinen 2013, 1.) Yhteishuollossa vanhemmat vastaavat lapsen hoidosta ja kasvatuksesta yhdessä ja heillä on molemmilla oikeus saada lasta koskevia tietoja viranomaisilta. Yksinhuollossa lapsen hoito ja huolto uskotaan vain toiselle vanhemmalle. (Taskinen 2001, 18- 24.) Vuonna 2009 tehtiin lakimuutos, joka mahdollistaa perheen sisäisen adoption rekisteröidyssä parisuhteessa. Yhteishuolto vahvistettiin 34 tapauksessa samaa sukupuolta oleville parisuhdepuolisille. (Forss & Säkkinen 2013, 2.)

Huoltoa koskevassa asiassa on selvitettävä myös lapsen omat toivomukset, silloin jos vanhemmat eivät pääse asiassa yhteisymmärrykseen. Tällöin tulee ottaa huomioon lapsen ikä ja kehitystaso. Lapsen mielipiteen kysymisellä ei saa aiheuttaa haittaa lapsen ja hänen vanhempiansa välisille suhteille. (Arajärvi & Koski 1989, 139.) Lapsen kannalta keskeisintä on, että hän voi keskittyä ikäkehityksensä mukaisiin toimintoihin ja luottaa, että ainakin toinen vanhemmista on paikalla vastaamassa hänen fyysisiin tai henkisiin tarpeisiinsa. (Ayalon & Flasher 1997, 28.) Avioerolainsäädännössä velvoitetaan kuulemaan yli 12-vuotiaan lapsen mielipidettä, kun järjestetään hänen huoltoaan vanhempien avioeron jälkeen. Nätkin (2003) kuvaa Kurki-Suonion (1999, 535–536) todenneen, ettei lapsen oma mielipide voi olla pohjana, kun rakennetaan tulkintaa lapsen edusta. Perusteluna on se, että lapset eivät halua osallistua ratkaisemaan sitä, tulisiko vanhemmilla olla yhteis- tai yksinhuoltajuus ja sitä kumman vanhemman luona he asuvat eron jälkeen. Lapset haluavat säilyttää hyvät välit vanhempiinsa ja jättävätkin päätöksenteon mieluummin vanhemmille itselleen. Kurki-Suonio perustaa väitteensä suomalaiseen oikeustapausaineistoon. (Forsberg & Nätkin 2003, 30)

Suhteiden merkitys korostuu lasten elämässä avioeron jälkeen. Suhteiden säilyttäminen on tärkeää, mutta niiden ylläpitäminen on käytännössä riippuvainen lasten huoltojärjestelyistä ja tapaamisten järjestämisestä. (Ritala-Koskinen 2001, 35.) Sinkkosen (2011, 179–180) mukaan lapsille on eduksi, jos he saavat psyykkisen ja konkreettisen luvan pitää yllä läheisiä suhteita kumpaankin vanhempaansa. Tämä on tärkeämpi kysymys kuin se, kuinka monta yötä viikossa lapsi viettää kunkin vanhemman luona. Taskisen (2001, 13) mukaan on arvioitu, että vanhempien avioerosta selviävät parhaiten sellaiset lapset, joilla on säilynyt suhde molempiin vanhempiin. Tämä edellyttää säännöllisiä tapaamisia. (Taskinen 2001, 13.) Lapsen tapaamisoikeutta säätelee laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Tämän lain mukaan tapaamisoikeuden tarkoituksena on turvata lapselle oikeus pitää yhteyttä ja tavata vanhempaansa, jonka luona lapsi ei asu, Laki ei kuitenkaan mahdollista tapaamisoikeutta lapsen muuhun lähiverkostoon. Vanhempien erotessa riitaisina lähihuoltajana oleva vanhempi pyrkii välillä katkaisemaan lapsen suhteet toisen vanhemman sukuun, esimerkiksi lapselle läheisiin isovanhempiin. (Aaltonen 2004, 58.)

Sinkkonen (2011, 180) toteaa, että asumisjärjestely, jossa lapsi viettää joka toisen viikon äitinsä ja joka toisen viikon isänsä luona ns. vuoroasuminen, voi toimia vain, jos vanhemmilla on valmius sopia asioista. Lasten kokemukset vuoroasumisesta muodostuvat Linnavuoren (2007, 161) mukaan neljän eri tekijän vuorovaikutuksessa. Lasten kokemuksiin vaikuttavat lapsen läheiset ihmissuhteet, lapsen käsitys kodista ja perheestä, lasten asema sosiaalisena toimijana ja asumisen fyysiset olosuhteet. Sinkkosen (2011, 180) mielestä vanhemmat eivät saa eron jälkeen asua liian kaukana toisistaan. Lisäksi hänen mielestään vuoroasuminen ei sovi pienille lapsille. Esimerkiksi kaksi- tai kolmevuotiaan lapsen keskushermosto on vielä keskeneräinen, joten hän ei pysty pitämään yllä turvallisuutta tuottavia mielikuvia poissaolevasta vanhemmastaan. Taskinen (2001, 31) toteaa, että vuoroasumisen etuina voidaan pitää sitä, että lapsen yhteys molempiin vanhempiin säilyy. Pienen lapsen hoidon järjestelyt toimivat hyvin. Taskinen on myös sitä mieltä, ettei vuoroasuminen sovi vauvaikäiselle, koska tällöin lähihoitaja vaihtuu jatkuvasti. Lapsen kiintymyssuhde edellyttää jatkuvuutta. Myös vanhempi lapsi saattaa tuntea itsensä juurettomaksi.

2.4 Koulujen sosiaalityö lasten ja nuorten erossa

Oppilashuoltoa on kehitetty rinnakkain peruskoulun kanssa jo 1970-luvulta lähtien. Tuolloin toteutettiin peruskoulu-uudistus. Jo tuohon aikaan haluttiin korostaa kokonaisvaltaista lähestymistapaa lapsen ja nuoren hyvinvointiin ja että hyvinvoinnilla on vaikutusta oppimiseen.

Oppilas- ja opiskelijahuollon tarkoituksena on edistää ja ylläpitää oppimista, hyvää psyykkistä ja fyysistä terveyttä sekä sosiaalista hyvinvointia. Oppilas- ja opiskelijahuolto on lapsen, nuoren, opettajan ja koko yhteisön tukemista. Oppilashuolto on arjen jokapäiväistä huolenpitoa. (Laitinen & Hallantie 2011, 7-23.)

1900-luvulla Suomi oli harvaanasuttu ja tämä vaikeutti kansakoulun toteuttamista. Kaikille lapsille haluttiin tarjota mahdollisuus koulunkäyntiin. Tämä edellytti toimenpiteitä, joilla pitkien koulumatkojen, köyhyyden, nälän ja tautien aiheuttamat koulunkäynnin esteet pystyttiin voittamaan. Oppilashuollon avulla pyrittiinkin alkuvaiheessa turvaamaan köyhien perheiden lasten koulunkäynti. Oppilashuollollinen toiminta painottui tuolloin lähinnä fyysiseen ja materiaaliseen huolenpitoon. (Kurki & Nivala & Sipilä-Lähdekorpi 2006, 7.) Kuusikymmentälukua voidaan Jauhiaisen (1993, 182) mukaan pitää oppilashuollon historiassa siirtymävaiheena. Aikaisemmin oli keskitytty enemmän koulujen fyysismateriaaliseen uudistamiseen. Painopiste oli kuitenkin siirtymässä psyykkiselle ja sosiaaliselle alueelle, jolloin uudistamisen kohteeksi tulivat oppilaiden oppimiskyky, mielenterveyden ja koulujen työrauhan uudistaminen. Vuonna 1968 säädettiin niin sanottu peruskoulun puitelaki, jossa luotiin perusteet uudelle koulujärjestelmälle. Peruskoulu teki tuloaan. Psyykkinen oppilashuolto kehittyi 1960-luvun lopulla kasvatusneuvoloiden rinnalle. (Sipilä-Lähdekorpi 2004, 84–85.)

Oppilas- ja opiskelijahuolto ovat kehittyneet 2000-luvulla uuden lainsäädännön ja erilaisten kehittämishankkeiden vaikutuksesta. Jokaisessa koulussa toimii oppilashuoltoryhmä ja palveluiden sekä henkilöstön määrät ovat lisääntyneet. Sipilä- Lähdekorven mukaan oppilashuoltoon ja oppilaiden auttamiseen osallistuivat 1900 -luvun alussa vain opettaja ja koululääkäri ja 2000-luvulle tultaessa oppilashuoltoon ja oppilaiden auttamiseen osallistuu jo noin 23 eri asiantuntijaa. (Sipilä-Lähdekorpi 2004, 31–37.) Ongelmia kuitenkin vielä on, esimerkiksi alueellisia ja kuntakohtaisia eroja on palveluissa eikä palveluja ole vielä riittävästi. Oppilaat ja huoltajat osallistuvat vähäisesti oppilashuollon kehittämiseen. Oppilas- ja opiskelijahuoltoryhmien työ painottuu vielä suurelta osin yksilöihin kohdistuvaan työhön ja näin yhteisöllinen työ jää melko vähäiseksi. Oppilashuoltopalvelujen voimavarat ovat parantuneet, mutta eivät aina täytä valtakunnallisia mitoitussuosituksia. (HE 2011, 21–31.)

2000-luvulla oppilas- ja opiskelijahuolto on kirjattu ensimmäistä kertaa koululainsäädäntöön ja opetussuunnitelmien perusteisiin (Laitinen & Hallantie 2011, 7). Oppilashuoltoon sisältyvät opetussuunnitelman mukainen oppilashuolto, jonka opetuksen järjestäjä on hyväksynyt sekä

oppilashuollon palvelut, jotka ovat kouluterveydenhuolto sekä kasvatuksen tukeminen. (Sipilä-Lähdekorpi 2004, 30–31.) Tänä päivänä opetussuunnitelmien lähtökohtana on, että jokainen oppilas on arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Lisäksi oppilas on tasa-arvoinen kaikkien kanssa. Tärkeää on, että aikuiset tukevat ja kannustavat lapsia ja nuoria tasavertaiseen toimintaan. Merkittävää on huolehtia, että oppilas ja hänen huoltajansa ovat aina osallisia oppilaan asioita käsiteltäessä. Oppilaan ikä ja kehitystaso tulee ottaa huomioon. Näin toimien lisätään oppilaiden ja huoltajien sitoutumista ja he motivoituvat paremmin yhteisesti asetettuun tavoitteeseen. (Honkanen & Suomala 2009, 9-18.)

Oppilashuollon tehtävänä on huolehtia koulun opiskeluhuvinvoinnista sekä oppimisen perusedellytyksistä. Näitä ovat oppilaan fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta hyvinvoinnista huolehtiminen. Fyysisestä hyvinvoinnista puhuttaessa tarkoitetaan oppimisympäristön terveellisyyteen ja turvallisuuteen liittyviä asioita. Psyykkisestä hyvinvoinnista huolehdittaessa koulun tulee tehdä mahdolliseksi oppilaan eteneminen opiskeluissaan hänen omien edellytystensä mukaisesti. Lisäksi hänelle tulee järjestää henkilökohtaista ohjausta tarpeen mukaan. Sosiaalisesta hyvinvoinnista huolehditaan, kun tuetaan oppilaiden sosiaalisia valmiuksia, edistetään ryhmäytymistä, estetään kiusaamista ja kannustetaan osallisuuteen. Lisäksi tulee huolehtia, että oppilaiden ja koulun henkilökunnan kesken samoin kuin myös koulun aikuisten kesken vuorovaikutussuhteet toimivat hyvin. (Honkanen & Suomala 2009, 40–41.)

Vuonna 2003 koululakeihin saatiin koulukuraattorityö. Koulukuraattorin työn painopiste on juuri kasvatuksen ja oppilaan motivaatio-ongelmien tukemisessa. (Sipilä-Lähdekorpi 2004, 30–41.) Wallin (2011, 68) kuvaa kirjassaan koulusosiaalityön eri malleja eri maissa. Pohjoismaissa ja Yhdysvalloissa on vallalla psykososiaalisen työn malli. Keski-Euroopan maissa työn painotus on sosiaalipedagogiikassa, kun taas Etelä-Euroopassa työ on enemmänkin yhteisöllistä toimintaa, joka perustuu vapaaehtoisuuteen. Britanniassa ja sen vaikutuspiirissä olevissa maissa toimintatapa on terapeutin tai oppilaanohjausta muistuttava.

Koulukuraattorin työhön kuuluu yhteistyössä oppilaan vanhempien sekä koulun muiden aikuisten kanssa huolehtia oppilaiden hyvinvoinnista ja tukea sosiaalityön keinoin koulunkäyntiä ja sosiaalista kehitystä. Koulukuraattorityössä edistetään oppilaiden sosiaalista kasvua ja toimintakykyä. Lisäksi koulukuraattorin työhön kuuluu konsultaatioita ja moniammatillinen yhteistyö eri yhteistyötahojen kanssa. (Laitinen & Hallantie 2011, 32–33.) Isoherranen (2008, 27-33) määrittelee moniammatillista yhteistyötä niin, että yhteisten tavoitteiden eteen toimimisen

lisäksi siinä korostuvat myös hyvä vuorovaikutus ja sosiaaliset suhteet. Yhteistyötoiminta on sitä, että pyritään tunnistamaan ja saavuttamaan yhteinen tavoite mahdollisimman onnistuneesti.

Moniammatillisen yhteistyön käsitettä voidaan tarkastella monella eri tavalla. Yhteistyötä tehtäessä asiantuntijoilla on yhteinen tehtävä, joka tulee suorittaa tai ongelma, joka tulee ratkaista. Tämän onnistumiseksi asiantuntijoiden tulee yhdistää tietonsa ja osaamisensa. Rousu (2007, 19–20) toteaa, että eri tahojen kanssa toteutettavaa moniammatillista yhteistyötä tarvitaan, silloin kun lapset ja nuoret kamppailevat erilaisten ongelmien kanssa. Tällöin heille pystytään paremmin turvaamaan se, että he saavat turvallisia, korjaavia ja kuntouttavia tunnekokemuksia. Nykyään lapsiperheillä on yhä enemmän ongelmia arjessaan ja elämänhallinnassaan.

On tärkeää, että vanhemmat ovat mukana koulun oppilashuollon kanssa tehtävässä yhteistyössä. Vanhemmathan ovat vastuussa lastensa kasvatuksesta ja myös tuntevat lapsensa parhaiten. (Honkanen & Suomala 2009, 33.) Opetussuunnitelman perusteisiin lisättiin vuonna 2004, että opetussuunnitelmiin täytyy kirjata oppilashuolto sekä kodin ja koulun välinen yhteistyö (Sipilä-Lähdekorpi 2004, 31). Perusopetuslakiin lisättiin, että opetussuunnitelma tulee laatia oppilashuoltoa sekä kodin ja koulun yhteistyötä koskevilta osin yhdessä kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisien kanssa (Pol 628/1998).

Perusopetuslain muutoksissa vuonna 2009 kuvattiin, että oppilaalla on koulunkäynnissään mahdollisuus ja oikeus saada riittävää tukea heti tuen tarpeen tullessa ilmi (Wallin 2011, 95). Lasten kannalta tilanne on vaikea varsinkin silloin, kun vanhemmat eivät sitoudu kasvattajan rooliinsa. Koululla tulee keskustella perheiden kanssa siitä, miten saadaan luotua kasvatuksellista yhteistyötä lapsen ja nuoren parhaaksi ja että tavoite opiskelussa ja lapsen kasvatuksessa on samansuuntainen perheen kanssa. Perhe aina kuitenkin itse arvioi omat voimavaransa ja sen millaista apua ja tukea he ovat valmiita ottamaan vastaan. (Honkanen & Suomala 2009, 34–35.)

Hallitusohjelmaan on kirjattu, että opetus- ja kulttuuriministeriö ja sosiaali- ja terveysministeriö kehittävät yhdessä oppilas- ja opiskelijahuoltoa (HE 2011, 33–34). Uusi laki, nimeltään oppilas- ja opiskelijahuoltolaki, tuli voimaan 1.8.2014. Lakiin on koottu oppilas- ja opiskelijahuoltoa koskevat säädökset, jotka ovat aiemmin olleet kirjattuina useisiin lakeihin. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013). Oppilashuollon kehittämistä on aikaisemmin vaikeuttanut juuri se, ettei yhtä yhtenäistä lakia ole ollut, vaan toimintaa on säädelty usean eri hallinnonalan lainsäädännössä (Sipilä-Lähdekorpi 2004, 30). Uusi laki siirtää oppilas- ja opiskeluhuoltotyön painopistettä korjaavasta

toiminnasta ehkäisevään toimintaan. Lisäksi laki takaa, että jokaisella opetuksen ja koulutuksen järjestäjällä tulee olla käytettävissään opiskeluhoillon psykologi- ja kuraattoripalveluja. Oppilaitoksen sijaintikunta vastaa palveluiden järjestämisestä. Lisäksi lakiin tuli määräys, että opiskeluhoillon palveluja tulee saada laissa säädetyssä määrääjassa. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013).

Hallituksen esityksessä eduskunnalle (2011, 33–38) luetaan uuden lain eduksi se, että sen avulla voidaan vähentää korjaavien toimenpiteiden tarvetta ja jopa vähentää lastensuojeluasiakkuuksien määrää. Lakiesityksen mukaisen toiminnan arvioidaan vähentävän lastensuojelun kustannuksia 18,8–94,2 miljoonaa euroa vuositasolla. Kustannussäästöön vaikuttaa millaisia lastensuojelun avohuollon tukitoimia tarvitaan ja kuinka säännöllistä ja intensiivistä tukea järjestetään. On laskettu, että lakiesityksen toimenpiteillä voidaan vaikuttaa vähintäänkin joka viidennen lastensuojelun asiakkaana olevan nuoren omaan käyttäytymiseen ja ongelmien ennaltaehkäisemiseen. Näin vältettäisiin mahdollisesti myöhemmin ilmenevät lastensuojelun toimenpiteet. (HE 2011, 33–38.)

3 VANHEMPIEN ERO LASTEN KOKEMANA AIEMPIEN TUTKIMUSTEN VALOSSA

Bowlbyn (1998) mukaan aikuisen ja lapsen erokokemukset ovat samankaltaisia. Ero rakastetusta ihmisestä johtaa ensin turtumukseen ja sitten kaipaukseen. Tämän jälkeen ihminen yrittää palauttaa katkenneen yhteyden, mutta tämän epäonnistuttua hän vaipuu edelleen epätoivoon ja syvään hämmennykseen ja lopulta psyykkiseen uudelleen organisoitumiseen. (Bowlby 1998; Sinkkonen & Kalland toim. 2011, 176 muk.) Sinkkonen (2011, 178–179.) toteaa, että suuri osa lasten emotionaalisista ongelmista on peräisin avioeroa edeltävältä ajalta. Lasten turvallisuuden tunne on heikentynyt perheissä, joissa on paljon riitoja. Tämä heikentää lasten selviytymistä erokriisistä. Monissa eroon päättäneissä perheissä on ollut pitkiä rauhallisia ja riidattomia jaksoja. Näiden jaksojen aikana lapset ovat pystyneet muodostamaan turvallisia kiintymyssuhteita vanhempiinsa.

Kelly ja Emery (2003) kuvaavat lasten elämässä esille tulevia riskitekijöitä vanhempien avioeron jälkeen. Kellyn ja Emeryn mukaan jo 40 vuoden ajan tutkimuksissa on todettu avioeron aiheuttavan vakavia ja pitkäkestoisia käyttäytymisen ja tunne-elämän ongelmia lapsille ja nuorille. Tutkimuksessa on todettu, että vaikka keskimäärin lasten on parempi olla onnellisessa kahden vanhemman perheessä kuin eronneessa perheessä, on olemassa kaksi olennaisesti merkittävää seikkaa, jotka eroavat tästä stereotyyppisestä näkemyksestä. Ensinnäkin valitettavasti useat kahden vanhemman perheet eivät välttämättä tarjoa onnellista ympäristöä vanhemmille tai lapsille. Toiseksi on todettu, että onnellisesti naimisissa olevien perheiden ja eronneiden perheiden lapsien välillä on eroavaisuuksia psyykkisessä hyvinvoinnissa. Totta on myös, että suuri osa eronneiden perheiden lapsista on tunne-elämältään tasapainoisia.

Warshak (2012, 101–102) kuvaa kirjassaan, että eroavat vanhemmat ovat huolissaan lastensa selviämisestä eron jälkeen. Saattaa olla, että huoli tekee vanhemmat yliherkiksi lastensa huonoon käytökseen. Varsinkin eron alkuvaiheessa lapset saattavat käyttäytyä vihamielisesti ja tämä on normaali reaktio epänormaalissa tilanteessa. Lapset kaipaavat tuolloin erityisen paljon huomiota, kärsivällisyyttä, herkkyyttä, myötäelämistä ja vakuuttelua kummaltakin vanhemmalta. Vanhempien oma erosta johtuva ahdistus ja jaksamattomuus aiheuttavat sen, ettei heillä ole voimavaroja huomioida lapsiaan riittävästi. Sinkkonen (2001, 157) mukaan menetyksen kokenut lapsi joutuu todennäköisesti järjestelemään turvallisuusstrategiansa uudelleen. Kaikki vastoinkäymiset eivät johda pysyviin kielteisiin muutoksiin. Traumojen, kiintymyskäyttäytymisen ja häiriöiden väliset yhteydet ovat monimutkaisia. Sinkkonen (2005, 130) toteaa, että turvaton kiintymyssuhde saattaa

näkyä voimakkaasti tunnepitoisena, vaativana ja manipulatiivisena käytöksenä. Lisäksi se saattaa ilmentyä avuttomaksi heittäytymisenä. Bowlby (1998) korostaa, että lapsi kohdatessaan hylkivää kohtelua vanhempansa taholta, yrittää suojata vanhempansa kohtaan tuntemaansa rakkautta ihannoimalla tätä ja unohtamalla niitä tapahtumia, jolloin vanhempi on väheksynyt häntä.

Wolchik, Tein, Sandler ja Doyle (2002) ovat tehneet pitkittäistutkimusta, jossa tarkastellaan, onko hylätyksi tulemisen pelolla yhteyttä avioeron stressitekijöihin ja äiti-lapsi-suhteen laatuun ja lasten sopeutumisongelmiin avioerossa. Tutkimuksessa tarkasteltiin nimenomaan lasten pelkoa siitä, etteivät vanhemmat avioeron jälkeen huolehdi heistä, vaan luopuvat heistä. Lisäksi selvitettiin kuinka lasten pelko korreloi äiti-lapsi-suhteen laadun ja avioeron stressitekijöiden kanssa. Tutkimuksen tuloksena oli, että avioeron aiheuttamat stressitekijät ja huoltaja-lapsi-suhteen laatu ovat merkittävästi yhteydessä avioerotilanteen sopeutumisongelmien kanssa. Tutkijoiden mukaan tutkimuksen havainnot lisäävät ymmärrystämme siitä, miten avioeroon liittyvät stressitekijät voivat johtaa lasten sopeutumisongelmiin avioerotilanteessa. Tutkijoilla nousi huoli siitä, että hylätyksi tulemisen pelko johdonmukaisesti ennustaa avioeron sisäistämisen ongelmia.

Vanhempien avioeron vaikutusten tutkimuksissa on tultu jonkinlaiseen konsensukseen siinä, että tavallisesti lapsi tai nuori kokee ohimenevän kriisin vanhempiensa avioerotilanteessa. Lapset ja nuoret kuitenkin sopeutuvat ajanoloon uuteen tilanteeseen. Eroaminen herättää eroon päätyneissä vanhemmissa voimakkaita tunteita ja heidän on vaikea sietää, että osalla lapsista on eron vuoksi hankalia ja usein pitkäkestoisia tunne-elämän ongelmia. Tämä aiheuttaa sen, että lapset saavat vanhemmiltaan vähän emotionaalista tukea, juuri kun he tarvitsevat sitä eniten. Käytännön järjestelyt asumisen ja elämisen suhteen saattavat lapsista tuntua pelottavilta. (Sinkkonen 2011, 173.) Wallerstein ym. (2007, 43–46) kuvaavat kuinka lapset saattavat joutua eron jälkeen eräänlaiseen elämänmuutosten lannistamien vanhempien jättämään tyhjiöön. Aikuisten kyvyt toimia vanhempana saattavat romahtaa täydellisesti kuukausiksi tai jopa vuosiksi eron jälkeen. Vanhemmat keskittyvät korjaamaan omaa elämäänsä ja huolehtimaan pienistä käytännön asioistaan. Samalla he sokaistuvat lastensa tarpeille. Tällöin saattaa joku perheen lapsista, yleensä vanhin tytär, ottaa vastuun monista asioista, joita hän ei ole aiemmin hoitanut (Wallerstein ym. 2007, 43–46).

Jokaisessa ikäluokassa lojaalisuuden jakaminen on suurin henkisen stressin aihe. Lapsella on perustarve elää hyvässä suhteessa molempien vanhempiensa kanssa. Kiistatilanteissa lapsen oletetaan asettuvan toisen vanhemman puolelle. Tämä ristiriitainen tilanne repii lasta eri suuntiin. (Ayalon & Flasher 1997, 42.) Monet lapset pelkäävät olevansa syyllisiä vanhempiensa eroon

(Taskinen 2001, 12). Varsinkin pieni lapsi kokee olevansa maailman keskipiste ja näin kaikki asiat johtuvat hänestä. Vanhempien tulisi kertoa avioeron syistä, mutta lapsen ikä huomioon ottaen. Varttuneempia lapsiakaan ei tulisi kietoa eron syyllisyyteen. (Kiianmaa 2008, 96.) Lapsia tulisi aina suojella tarpeettomalta stressiltä ja tuhoisilta vaikutteilta. Jotkut vanhemmat saattavat kadottaa tämän sitoutumisen, kun he joutuvat itse pettymään avioliitossaan. He antavat henkilökohtaisen vihan ja raivon mennä lapsista huolehtimisen edelle. Tällöin vanhempi voi haukkua entistä puolisoaan lastensa kuullen. Hän ei tällöin välitä siitä, että lapsi haluaa säilyttää ja ylläpitää myönteistä kuvaa tuosta vanhemmasta. (Warshak 2012, 41.)

Lapsen ikä vaikuttaa vanhempien avioerosta johtuviin reaktioihin. Mitä nuorempi hän on, sitä suurempaan hän näyttää tunteensa. Alle kouluikäiset lapset ovat hätääntyneitä ja unohtelevat tuttuja sanoja. Heille toisen vanhemman poistuminen on merkki siitä, että toinenkin vanhempi voi kadota. Päiväkoti-ikäiset lapset tarrautuvat heitä hoitaviin, kodin ulkopuolisiin aikuisiin ja lasten leikkimisestä tulee passiivista ja jäykkää. Erityisesti kahdeksan vuotiaat ja sitä nuoremmat kouluikäiset lapset ovat haavoittuvia ja he saattavat taantua käyttäytymällä nuoremmille lapsille kuuluvalla tavalla. Heillä voi esiintyä esimerkiksi itkuisuutta, kastelua, univaikeuksia ja kuviteltuja pelkoja. Voimakkaimmat reaktiot vaimentuvat yleensä kolmen vuoden sisällä avioerosta, koska tällöin usein uudet perherakenteet alkavat vakiintua. (Ayalon & Flasher 1997, 41.) Arajärvi ja Koski (1989, 17) toteavat, että alle kaksivuotias lapsi kokee lyhytaikaisenkin eron vanhemmastaan samanlaiseksi hylkäämiseksi kuin kuoleman. Lapsi ikävöi vanhempaansa ja häntä on vaikea lohduttaa, koska hän ei pysty hahmottamaan aikaa, tunteja, päiviä, menneisyyttä eikä tulevaisuutta.

Ala-asteikäiset lapset kehittävät erilaisia tapoja selviytyä menetyksistään. Tässä iässä lapset pystyvät paremmin ilmaisemaan yksinäisyyden ja häpeän tunteitaan. Osa lapsista tukahduttaa tunteitaan, mutta useimmat lapset etsivät aktiivisesti tapoja, joilla selvitä vaikeuksien yli. He hakevat tukea myös perheen ulkopuolelta. Nuorten reaktioina saattaa olla realistisia pelkoja, kuten hylkäämisen ja köyhyyden pelko. Nuori osaa ilmaista vihaa hyvin suoraan ja hän kritisoi syylliseksi katsomaansa vanhempaa. Toisaalta nuori saattaa olla huolissaan vanhempiensa jaksamisesta ja tällöin tuntuu kuin vanhempien ja nuoren roolit olisivat vaihtuneet. Tyttöillä on haaveena, että vanhemmat sopivat riitansa ja palaavat takaisin yhteen. Pojilla huoli ja viha purkautuu usein yhteenottoina koulussa ja kavereiden kanssa. Toisaalta koulu voi olla paikka, johon on hyvä mennä pakoon kodin ongelmia. Nuori voi olla mustasukkainen vanhempiensa uusista ystäväistä ja kumppaneista. Nuoren kiintyminen vastakkaiseen sukupuolen edustajaan korvaa nuorelle perhe-elämän puutteita. (Ayalon & Flasher 1997, 42.)

Lasten psyykkiseen hyvinvointiin vaikuttaa negatiivisesti vanhempien erimielisyydet, riitely ja väkivalta. Tällöin avioero voi olla lapselle huojentava asia ja psyykinen oireilu lievenee. Parisuhteen vahvuudet ja perheen yhteiset hyvät kokemukset kantavat lasta vielä senkin jälkeen, kun vanhemmat eroavat. Tällöin vanhemmat yleensä pystyvät keskustelemaan ja sopimaan järkevästi lapsiinsa liittyvistä asioista. Erokriisistä toipuminen voi pitkittyä tai pysähtyä, jos vanhemmat jatkavat riitelyään eron jälkeen. Vanhempien jatkuva riitely aiheuttaa ahdistuneisuutta, alavireisyyttä ja erilaisia psykosomaattisia oireita. Lisäksi lasten reaktiot riippuvat heidän iästä, sukupuolesta ja temperamentista. Riitaisissa perheissä lasten turvallisuuden tunne heikentyy vakavasti. Eroon saattaa liittyä monia muitakin elämäntilanteen muutoksia. Lapsi voi joutua muuttamaan ja tällöin kaverit, päiväkotit tai koulu vaihtuu ja tämä lisää epävarmuuden tunnetta. (Sinkkonen 2011, 174- 179.)

Amato ja Afifi (2006) ovat tutkimuksessaan tarkastelleet avioeroja. 17 vuoden pitkittäistutkimuksessa nousi esille, että nuorten aikuisten kokemukset vanhempiensa välisten riitojen välikappaleeksi joutumisesta olivat yhteydessä siihen, että nuorilla saattaa myöhemmin olla vaikeuksia käsitellä ongelmatilanteitaan. Lisäksi heillä saattoi olla heikko vanhempi-lapsi-suhde. Tutkimustuloksissa oli yllättävää, että ne lapset, joiden vanhemmat olivat naimisissa ja joilla oli paljon riitoja, kokivat selkeästi eniten joutuvansa vanhempiensa välisiin riitatilanteisiin. Tämän tutkimuksen tulokset viittaavat siihen, että avioliitossa elävien perheiden lapset, jotka eivät pysty käsittelemään vanhempiensa avio-ongelmia, siirtävät ongelmien käsittelemistä aina aikuisuuteen asti.

3.1 Lasten hätä ja huoli

Kellyn ja Emeryn (2003) tutkimuksissa nousee esille, että pitkäaikainen ero vanhemmista aiheuttaa tiettyjä riskejä ja on emotionaalisesti stressaavaa suurimmalle osalle lapsista ja nuorista. Avioeron vaikutuksia on tutkittu pitkällä aikavälillä ja on todettu, että se on merkittävä stressitekijä lasten psyykkiselle terveydelle. Joidenkin lasten stressin taustalla on se, että ennen vanhempien eroa, perheessä on ollut pitkään vakavia konflikteja ja/tai väkivaltaa. (Mt 2003.) Lasten oma sietokyky ja jaksaminen sekä käytettävissä oleva tukiverkosto vaikuttavat avioeron kokemuksiin (Ahrons & Tanner 2003). Lapsilla saattaa ilmetä sosiaalisen sopeutumisen ongelmia, joihin kuuluu lisääntynyt aggressiivisuus, masennus ja ahdistus, huono koulumenestys ja koulunkäynnin keskeyttäminen. Edellisten lisäksi nuorella saattaa ilmetä huumeiden ja alkoholin käyttöä, seksuaalista

käyttäytymistä hyvin nuorena ja teiniraskauksia. (Wolchik & Tein & Sandler & Doyle 2002.)

Avioeroon liittyviä häiriötekijöitä ovat muun muassa lisääntynyt lasten altistuminen vanhempien välisiin riitoihin, lasten reagoiminen vanhempien hätään, asuinpaikassa tapahtuneet muutokset ja koulun vaihtaminen. Lisäksi lasten täytyy sopeutua vanhempiensa uusiin kumppaneihin ja uusiin sukulaisiin. Avioerosta johtuvien stressitekijöiden uhatessa on huomioitava, että lasten on saatava olla huolenpidon kohteena ja olla osa vakaata sosiaalista ryhmää ja suojaavana voimavarana on hyvä suhde vanhemman kanssa, jonka luona lapsi asuu. (Wolchik ym. 2002.) Lasten kokema stressi voimistuu, kun toinen vanhemmista, yleensä isä, muuttaa pois perheen taloudesta. Joskus väliaikainen oikeuden päätös on, etteivät lapset näe poismuuttanutta vanhempaansa viikkoihin tai jopa kuukausiin. Näille lapsille, joilla on ollut hyvä ja huolehtiva vanhempi, äkillinen ja pysyvä kanssakäymisen loppuminen on erittäin stressaavaa ja tuskallista. (Kelly & Emery 2003.)

Suurin osa lapsista on tiennyt tulevasta avioerosta ja erilleen muuttamisesta hyvin vähän eivätkä he ole voineet henkisesti valmistautua asioihin. Lapsien reaktiot eroon ovat olleet muun muassa hätä, levottomuus, viha, shokki ja epäusko. Yleensä tällaiset kriisiä synnyttävät oireet heikkenevät tai häviävät yhden tai kahden vuoden jälkeen. (Kelly & Emery 2003.) Lasten osallistuminen avioeroprosessiin tekee heistä myös haavoittuvia ja he kokevat usein olevansa vastuussa tapahtuneesta ja kokevat syyllisyyttä (Haugen 2010). Tuntiessaan syyllisyyttä vanhempiensa eron vuoksi, lapsi kokee, että hän ei ole ollut vanhempiensa rakkauden arvoinen ja tästä syystä hänet on hylätty. (Jarasto & Sinervo 1999, 140.)

Vanhemmat eivät aina pysty käsittelemään avioeroa lastensa kanssa. On todettu, että lapset jäävät yksin käsittelemään sitä miten ero tulee muuttamaan heidän elämäänsä. Tämä saattaa aiheuttaa eristäytymistä, oppimiseen liittyviä ongelmia ja tunne-elämän vaikeuksia. Osa vanhemmista epäonnistuu kommunikoinnissaan lastensa kanssa. Toiset vanhemmat eivät pysty tai eivät halua antaa lapsilleen tietoa, joka liittyy tämänhetkisiin tai tuleviin muutoksiin perheen elämässä, asumisjärjestelyissä ja heidän välisissä suhteissaan. Tutkijat Kelly ja Emery (2003) kuvaavat, että 23 prosenttia lapsista ei ollut saanut etukäteen kuulla vanhempiensa avioerosta ja 45 prosenttia lapsista oli saanut äkillisiä yhden tai kahden lauseen selityksiä esimerkiksi: "sinun isäsi on lähdössä kotoa". Tutkimuksen mukaan vain 5 prosenttia lapsista kertoo, että ovat saaneet tietoa tilanteesta ja rohkaistuneet kysymään, jos asiat askarruttavat mieltä. (Kelly & Emery 2003.)

Avioerotilanteessa lasten tulee hyväksyä se, ettei heillä ole aina halutessaan mahdollisuutta keskustella ja olla yhteydessä molempiin vanhempiinsa. Varsinkin pienille lapsille, jotka eivät vielä osaa puhua ja tehdä kysymyksiä epäselvistä asioista tai ilmaista tunteitaan, voi suurten muutosten hyväksyminen olla erittäin stressaavaa. (Kelly & Emery 2003.) Lapsilla on tunne, ettei heillä oikeasti ole mahdollisuutta tehdä niin kuin haluavat. Vaikka vanhemmat tekevät paljon yhteistyötä, konfliktit saattavat olla mahdollisia. (Haugen 2010.) Lasten, joilla on laillinen tai muodollinen lupa tavata muualla asuvaa vanhempaansa, täytyy käsitellä kahden talouden välillä kulkemiseen ja siirtymiseen liittyviä tunteita. Heidän täytyy sopeutua ja sisäistää uudet erilaiset aikataulut ja fyysiset tilat eikä heiltä ole näissä asioissa kysytty mielipidettä tai toiveita. (Kelly & Emery 2003.)

Kellyn & Emeryn (2003) ja Fabriciuksen (2003) mukaan lasten stressiä lisää vanhemmuuden puute avioeron jälkeen. Lapset ovat kuvanneet, että perheissä, joissa on ollut suuria konflikteja, äidit eivät ole kovin lämpimiä, heillä on tiukemmat rajat ja kovempi kuri kuin isällä. Isät puolestaan vetäytyvät enemmän. Jatkossa eläminen vanhemman kanssa, joka on avioeron jälkeen masentunut, turhautunut tai kärsii mielenterveysongelmista, saattaa aiheuttaa lapselle riskin ja heikentää lapsen tunne-elämää sekä sosiaalista kanssakäymistä. Vanhemmat kokevat heikkenevää vanhemmuutta ensimmäisten eroamista seuranneiden vuosien jälkeen. Vanhemmat ovat huolissaan omista tunnepitoisista avioeroon liittyvistä reaktioistaan ja siitä kuinka he saavat integroitua yksinhuoltajuuden vaatimukset työhön ja sosiaalisiin tarpeisiinsa. Sekä eronneet että naimisissa olevat vanhemmat ovat alttiina tunteiden epävakaisuudelle, mutta eronneilla vanhemmilla saattavat masennus, alkoholismi, huumeiden käyttö ja psykosomaattiset oireet olla yleisempiä verrattuna naimisissa oleviin vanhempiin. Joskus saattaa käydä niin, että perheen lapset ja nuoret ovat ainoita tunne-elämän tukijoita heidän suunniltaan oleville ja apua tarvitseville vanhemmilleen.

Pojat kokevat tyttöjä voimakkaammin avioerosta johtuvan kotiympäristön olosuhteiden heikkenemisen. Ei pelkästään siksi, että äiti-poika-suhde olisi pakottava, vaan myös koska isät viettävät naimisissa ollessaan enemmän aikaa poikiensa kuin tyttäriensä kanssa. Emotionaaliset ja fyysiset vuorovaikutukset vähenevät tai loppuvat avioeron myötä. Omaleimaisinta vanhemmuuden vähenemisessä on, että lapset kokevat vanhempiensa taholta vähemmän myönteistä osallistumista, muun muassa vähemmän kiintymystä ja ajankäyttö on ollut epäsäännöllisempää sekä kuri on ollut ankaraa. (Kelly & Emery 2003.) Tutkimuksissa on tullut esille, että lapsilla, jotka viettävät enemmän aikaa yhdessä eronneen isänsä kanssa, on lämpimät suhteet isien kanssa ja he tuntevat vähemmän vihaa isäänsä kohtaan. Lisäksi on todettu, että mitä enemmän opiskelijat kokevat äitiensä sekaantuvan heidän elämäänsä ja mitä enemmän he antavat lapsiensa ymmärtää etteivät he

hyväksy isien osallisuutta, sitä etäisemmät välit heillä on äitiensä kanssa. Nuoret saattavat kokea enemmän vihaa äitiään kohtaan vielä vuosien kuluttua. (Fabricius 2003.)

Tutkimuksissa on todettu, että lapsille suurimpia stressiä aiheuttavia tekijöitä ovat altistuminen vanhempien keskinäisille riidoille vanhempien erillään asumisen aikana tai avioeron jälkeen. (Kelly & Emery 2003.) Konfliktit vanhempien välillä sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä lisäävät lasten riskiä erilaisiin tunne-elämän ja käyttäytymisen ongelmiin. Useat lapset haluavat olla läheisiä molempien vanhempiansa kanssa ja tästä syystä he yrittävät sovittaa vanhempiensa riitoja. (Amato & Afifi 2006.) Avioeron jälkeinen konflikti on lapsille vaikutuksiltaan haitallisempi kuin avioliiton aikana esiintynyt konflikti. Avioeron yhteydessä vanhempien erimielisyyksillä on tuhoisia vaikutuksia, jos vanhemmat käyttävät lastaan ilmaistakseen vihaansa ja ovat verbaalisesti ja psyykkisesti aggressiivisia joko puhelimesta tai henkilökohtaisesti. Vanhemmat, jotka pyytävät lapsiaan viemään vihamielisiä viestejä, haukkuvat toista vanhempaa lapsille tai kieltävät, ettei heidän läsnä ollessaan saa mainita toista vanhempaa, tuottavat lapsilleen hallitsematonta stressiä ja luottamuspulaa. Ei ole yllätys, että tällaiset lapset ja nuoret ovat masentuneempia ja vihamielisempiä kuin ne, joiden vanhemmat jättävät lapsensa ja nuorensa keskinäisten riitojensa ulkopuolelle. (Kelly & Emery 2003.)

Vanhempien keskinäinen suhde avioeron jälkeen voi vaihdella sovinnollisesta vihamieliseen ja kostonhimoiseen suhteeseen. Avioeron kokeneiden lasten on havaittu myöhemmin altistuvan herkemmin aviollisiin konflikteihin ja väkivallan käyttöön. Vanhempien avioeron jälkeisellä suhteella on edelleen syvä vaikutus lasten mielenterveyteen ja se voi aiheuttaa kehityshäiriöitä. Lapset voivat reagoida muutokseen eri tavalla, he joutuvat mukautumaan uudelleenjärjestelyihin ja lapsen suhde etenkin erillään asuvaan vanhempaan muuttuu. (Ahrns & Tanner 2003.)

Useissa tutkimuksissa käsitellään avioeron jälkeistä tärkeiden suhteiden vähentymistä. Avioeron myötä eronneiden perheiden lapset kohtaavat myös riskin syrjäytyä tai menettää läheisiä ystäviään, ja erityisesti muualla asuvan vanhemman, joka usein on heidän isänsä. Lapset ovat aiemmin tottuneet näkemään vanhempiaan päivittäin, mutta avioeron jälkeen he näkevät muualla asuvaa vanhempansa esimerkiksi neljä päivää kuukaudessa. Lapset saattavat uskoa, että he avioeron myötä menettävät yhteyden kumpaankin vanhempansa. Monille lapsille tämä voi vaikuttaa sen, että isän merkitys heidän omassa elämässään vähenee ja läheisyys vanhempi-lapsi-suhteessa jää vähäiseksi. On arvioitu, että lapsista 18–25 prosenttia ei pidä yhteyttä isäänsä 2-3 vuoden kuluttua avioerosta. Äitien uudelleen avioituminen saattaa vähentää lasten ja heidän isänsä yhteydenpitoa.

(Kelly & Emery 2003.) Aikuiset lapset arvostavat läheisiä suhteita isiensä kanssa. On tärkeää painottaa ehkäisevien toimenpiteiden tarvetta. Niillä pyritään pitämään isät mukana, ei ainoastaan eroamisen aikana, vaan myös vuosia myöhemmin. (Ahrons & Tanner 2003.)

3.2 Asumisjärjestelyt avioerotilanteessa

Huomioitavaa on, että lapset saattavat joutua sopeutumaan, että vanhemmilla on erilaiset säännöt kodeissaan (Kelly & Emery 2003). Lapsi joutuu usein sopeutumaan aikuisten vaatimuksiin ja siihen, että oikeudenmukaisuus ja tasavertaisuus koskevat vain aikuisia. Usein lapsi ja toinen vanhemmista ei uskalla vastustaa toisen vanhemman vaatimuksia. Näin tapahtuu etenkin, jos esimerkiksi isällä on kiivas luonne eikä hänen kanssaan ole helppo neuvotella asioista. Tällöin asumisjärjestelyissäkin noudatetaan tiukkoja sääntöjä. Voidaankin todeta, että tällöin lasten aika ei ole heidän omaa aikaansa eivätkä he voi käyttää sitä haluamallaan tavalla. Vaikka lapset eivät haluaisi jakaa aikaansa kahden talouden välillä, he joutuvat tekemään näin useiden vuosien ajan. (Haugen 2010.)

Jaettu asuminen voi olla lapsen edun mukaista, silloin kun lapsella on mahdollisuus vaikuttaa ja hänen mielipiteitään ja valintojaan kunnioitetaan. Jaetun asumisen järjestely voi myös palvella yhden tai molempien vanhempien tarpeita, esimerkiksi se voi välttää uusien konfliktien syntymistä. (Haugen 2010.) Muualla asuvan isän ja lapsen yhteinen ajankäyttö riippuu usein äidin hyvästä tahdosta. Avioeroasetus on joustava ja antaa isälle oikeudet tavata lastaan, mutta äiti kuitenkin usein määrittelee ja valvoo ehtojen noudattamista ja vierailuja. Silloin kun vanhemmilla on hyvä yhteistyösuhde, he eivät todennäköisesti joudu käymään valtataisteluja lasten tapaamisasioissa. Silloin kun yhteistyö eronneiden vanhempien välillä on riitaisa ja valtataisteluja on paljon, muualla asuvat isät usein vetäytyvät lastensa elämässä etäämmälle välttääkseen ristiriitoja entisen vaimonsa kanssa. (Ahrons & Tanner 2003.) Lasten ja nuorten käsitys tasapuolisesta ajan jakamisen periaatteesta on vahvasti sidoksissa siihen, että lapset ovat vastuussa vanhempiansa hyvinvoinnista. Vaarana on tällöin, että lasten harteille asetetaan liian suuria vaatimuksia, heille annetaan liikaa vastuuta ja heidät altistetaan hoidon ja suojelun puutteelle. (Haugen 2010.)

Haugen on julkaissut vuonna 2010 artikkelin Norjassa tehdystä tutkimuksestaan, jossa on selvitetty lasten näkökulmasta jaettua asumista avioerotilanteessa. Tutkimuksessa on todettu, että lapset valitsivat usein asumisen vain toisen vanhemman luona mieluummin kuin jaetun asumisen. Syynä

tähän on, että lapsen käytännölliset ja emotionaaliset tarpeet muuttuvat koko ajan. Joillakin lapsilla esim. opiskelu vaatii paljon ja he pystyvät keskittymään paremmin yhdessä paikassa. Tutkimuksessa todetaan lisäksi, että jaetun asumisen järjestelyissä erityistä stressiä saattaa lapsille aiheutua siitä, että heillä on omia toiveita asumisensa suhteen, mutta he asettavat vanhempiensa tarpeet omiensa edelle. Tutkija väittää, että ne, jotka sanovat, että jaettu asuinpaikka on lapsen etu, kuvaavat vain aikuisten käsityksiä lasten tarpeista. Haugenin tutkimustulokset osoittavat samaa mitä muutkin tutkijat ovat korostaneet: jaettu asuminen ei ole hyvä järjestely perheissä, joissa on paljon riitoja. (Haugen 2010.)

Lapset ovat tyytyväisiä, kun heillä on mahdollisuus viettää aikaa molempien vanhempien kanssa yhtä paljon. Vanhemmat, joiden suhtautuminen lastensa asumisjärjestelyihin on joustavaa, onnistuvat jakamisessa, kun he kunnioittavat lastensa valintoja. Jaetun asumisen järjestely saadaan toimimaan parhaiten lasten kannalta silloin, kun vanhempien yhteistyö sujuu hyvin, heillä on vähän riitoja ja molemmat vanhemmat asuvat lähellä toisiaan. Lasten mielestä lähellä asumisen etuna on se, että on helppo piipahtaa hakemaan unohtuneita tavaroita toisen vanhemman luota. Aikuisiksi kasvaneet lapset kommentoivat, että lapsena on helppo mennä toisen vanhemman luo, jos pitkästyy toisen luona. (Haugen 2010.)

Fabricius (2003) kertoo tutkimuksestaan, jossa selvitettiin avioeroperheissä lapsuutensa viettäneiden college-opiskelijoiden suhdetta vanhempiinsa. Tutkimuksen tuloksissa todetaan, että opiskelijat mielsivät isän osallistumisen heidän elämäänsä häiritseväksi ja toimimattomaksi. Opiskelijoiden isät puolestaan eivät halunneet jäädä sivuun lastensa elämästä, vaan he halusivat viettää enemmän aikaa lastensa kanssa. Opiskelijat kertoivat, että heidän isänsä osallistuivat opintuista aiheutuviin kuluihin. Tutkimuksen tulokset viittaavat siihen, että on realistista odottaa avioerolasten ylläpitävän läheisiä suhteita isäänsä. Läheinen suhde muodostuu kiinteämmäksi niiden lasten kohdalla, jotka elävät suurimman osan aikaa isän kanssa ja joiden isät eivät arvostele ja puutu lapsen ja hänen äitinsä väliseen suhteeseen.

Fabriciusen (2003) tutkimuksessa on löydetty viitteitä siitä, mikä voi tehdä lasten vanhempiensa avioeroon liittyvistä kokemuksista parempia tai huonompia. Suhde isään kärsii, kun lapsi viettää vähän aikaa isänsä kanssa. Silloin kun asumisjärjestelyt antoivat mahdollisuuden viettää aikaa molempien vanhempien kanssa, lapset nauttivat hyvästä suhteesta kummankin vanhemman kanssa ja he todella pärjäsivät hieman paremmin kuin ne lapset joiden vanhemmat olivat naimisissa, mutta joilla oli isänsä kanssa huonommat suhteet kuin äitinsä kanssa. Silloin, kun kumpi tahansa

vanhemmista koetaan joustamattomana vierailujen suhteen ja jommankumman, erityisesti äidin nähdään heikentävän lapsen suhdetta toiseen vanhempaan, tällöin lapsen suhde tämän vanhemman kanssa oli kärsinyt. Fabriciusen tutkimuksessa tuli esille myös se, että mitä enemmän opiskelijat halusivat viettää aikaa isiensä kanssa, sitä enemmän he kokivat äitien häiritsevän heitä tuolloin. On väitetty, että se aika, jolloin lapsella on merkitystä vanhemmilleen, kertoo siitä kuinka tärkeä äiti tai isä on lapselleen. Tunne, että on merkityksetön, voi synnyttää lapsessa hylkäämisen ja vihan tunteita vanhempiaan kohtaan. Nuoret opiskelijat, niin miehet kuin naisetkin, uskovat, että lapsille on parasta, jos he saavat asua vanhempien avioeron jälkeen yhtä paljon molempien vanhempiensa kanssa. Fabriciusen (2003) tutkimuksen opiskelijat uskovat tähän hämmästyttävän yhdenmukaisesti.

3.3 Perheväkivallan vaikutukset

Glaserin (2001, 67–70) mukaan viimeisen kymmenen vuoden aikana on todistettu, että lapsuudessa saadun huonon kohtelun ja myöhemmässä lapsuudessa ja aikuisiässä ilmenevillä sosiaalisilla, emotionaalisilla, käytöksellisillä ja kognitiivisilla sopeutumisvaikeuksilla on vahva side. Lapsen pahoinpitely ja laiminlyönti määritellään sekä laadullisilla että määrällisillä näkökohdilla. Laiminlyöntitapausten yhteydessä esiintyy usein fyysistä pahoinpitelyä tai seksuaalista hyväksikäyttöä. Tästä johtuen vain harvoissa tutkimuksissa on selvitetty emotionaalisen laiminlyönnin vaikutuksia kehitykseen. On kuitenkin todettu, että emotionaalisesti laiminlyödyt lapset ovat ensimmäisten kouluvuosiensa aikana sosiaalisesti syrjäänvetäytyviä, heillä on tarkkaavaisuusongelmia ja he ovat tiedollisesti oman tasonsa alapuolella Kohdatessaan kaltoinkohtelua tai sen vaaraa, lapsen käytös saattaa olla organisoitunutta olosuhteisiin sopeutumista ja tällä tavoin toimien hän vähentää tulevan pahoinpitelyn tai vaaran riskiä.

Mikko Oranen Ensi- ja turvakotien liitosta on kuvannut, kuinka väkivaltaisen parisuhteen päättyessä ongelmat tiivistyvät huolto- ja tapaamisasioiden ympärille. Ensi- ja turvakotien liitossa on seurattu lasten ja heidän äitiensä kokemuksia ja havaittu, että osa naisista ei uskaltanut väkivallan takia rajoittaa entisen puolison ja lasten tapaamisia. (Oranen 2004, 11.) Äiteihin kohdistuvan väkivallan vaikutuksia lapsiin on tutkittu laajasti. Johtavaksi ajatukseksi on noussut, että parisuhdeväkivalta vaikuttaa aina negatiivisesti lapsiin, vaikka he eivät ole suoraan väkivallan kohteina tai eivät näe sitä. Tutkimuksissa on tullut esille, että väkivaltainen käyttäytyminen siirtyy lapsuudesta aikuisuuteen esimerkiksi mallioppimisen, aggressioiden syntymisen ja syrjäytymisriskien kautta.

Äiteihin kohdistunut parisuhdeväkivalta lisää äitien riskiä pahoinpidellä omia lapsiaan. Tulee kuitenkin muistaa, etteivät kaikki lapset reagoi väkivallalle altistumiseen samalla tavalla. (Hautanen 2010, 42.)

Lasten voi olla vaikeaa kertoa perheväkivallasta. Syitä kertomattomuuteen on, että lapset eivät usko saavansa apua ja he pelkäävät, että heidän jutut leviävät, jos he kertovat niistä jollekin. Lisäksi lapset uskovat, aikuisten mitätöivän heidän ongelmaansa tai ylireagoivan siihen. (Eskonen 2005, 26.) Jatkuva riitely on haitallista perheen tunneilmastolle. Lapselle on erittäin haitallista sanalliset uhkailut ja perheestä lähtemisellä pelottelu, mutta kaikkein vahingollisinta on, jos lapsi joutuu väkivallan todistajaksi. Lapsi on tuolloin hädissään ja ne aikuiset, joihin lapsen pitäisi saada turvautua, ovatkin tavoittamattomissa. Seurauksena tästä on voimakas stressireaktio. Lapsen kokemus on, että aggressio on vaarallista, koska hänen huomionsa mukaan aikuisetkaan eivät näytä hallitsevan sitä. (Sinkkonen 2005, 129.) Merkittäväksi lasten pahoinpitelyn riskitekijäksi tunnistetaan nykyään vanhemman omassa lapsuudessaan kokema kaltoinkohtelu (Glaser 2001, 72). Väkivalta alentaa lasten itsetuntoa. Joidenkin lasten kohdalla se johtaa uskomuksiin, että he ovat oikeutettuja itsekin käyttämään väkivaltaa. (Forsberg 2002, 23.)

Pournaghash-Tehranin (2011) tutkimuksen tulokset osoittivat, että jokainen kognitiivisista tekijöistä, kuten uskomukset, asenteet ja lapsuuden kokemukset ennustavat neljän käyttäytymisemotionaalisen reaktion, kuten suhteen päättämisen, kostotoimien, suvaitsevaisuuden ja suhteen jatkamisen yrittämistä. Miesten asenteet ja usko, että heillä on lupa väkivallan käyttämiseen, ei vain ennustanut, vaan myös liittyi suhteen päättämiseen ja koston. Samalla se liittyi merkittävästi ja negatiivisesti suvaitsevaisuuteen. Jos lapsi joutuu todistamaan lapsuudessaan perheväkivaltaa, se saattaa vaikuttaa niin, että hänellä on aikuisiässä lyhyitä suhteita ja hänelle kostaminen nousee hallitsevaksi tunteeksi. Yksi mielenkiintoisimmista havainnoista tässä tutkimuksessa oli, että miehet joilla oli myönteinen asenne, sosiaalinen asema ja olivat menestyneet urallaan, yrittivät luoda suhteita uudelleen.

Gagnen, Drapeaun, Melanconin, Saint-Jacquesin ja Lepinen (2007) tekemässä tutkimuksessa dokumentoitiin vanhempien asumus- tai avioeron ja vanhempien henkisen väkivallan välillä olevia yhteyksiä. Tutkimuksessa kuvattiin myös vanhempien välisten konfliktien vakavuutta ja niiden vaikutusta lapsiin. Vanhempien henkisen väkivallan luonnetta tarkasteltiin lapsen näkökulmasta. Tuloksissa ilmeni, että perheen hajotessa ihmissuhteisiin tulee enemmän häiriöitä ja vakavampia konflikteja kuin kahden huoltajan perheissä, mutta vanhempien välisen henkisen väkivallan määrä

oli samanlainen molemmissa ryhmissä. Henkinen väkivalta liittyi erityisesti kahden huoltajan perheissä useisiin vakaviin vanhempien välisiin konflikteihin. Tutkimustuloksista nousi esille, että on tärkeää estää lapsiin ja vanhempiin kohdistuva henkinen väkivalta, erityisesti silloin kun vanhemmilla on vakavia ristiriitoja. Henkinen väkivalta on yhteydessä lasten käyttäytymisen ongelmiin. (Gagne, ym. 2007)

Varhainen altistuminen ja myönteinen asennoituminen puolison väkivaltaa kohtaan, ovat useimmiten johtamassa parisuhdeväkivallan esiintymiseen (Pournaghash-Tehran 2011). Vanhempien väliset konfliktit ja väkivalta ovat vahvasti sidoksissa toisiinsa, ja molemmat ovat riskitekijöitä lasten kehitykselle (Gagne ym. 2007). Lapset ovat niin peloissaan avioliiton aikana näkemästään ja kuulemastaan väkivallasta, että he saattavat kieltäytyä tapaamasta väkivaltaista vanhempaansa. Tällainen kontaktin vähentäminen ja välttäminen on terve reaktio lapselle. Tätä mahdollisuutta ei ole perheväkivaltaa kokevilla lapsilla, joiden vanhemmat elävät avioliitossa. Lapset, jotka yrittävät ylläpitää kiinteitä suhteita vihamieliseen vanhempaansa, saattavat olla samanaikaisesti uskollisia ja epälojaaleja molemmille vanhemmilleen. Tällainen tilanne vaikuttaa lapsesta erittäin ristiriitaiselta ja vastenmieliseltä. (Kelly & Emery 2003.)

Kouluikäisillä pojilla, jotka ovat kohdanneet henkistä väkivaltaa, on ulkoisessa käyttäytymisessään ongelmia, kun taas tytöillä on enemmän henkisiä ongelmia. Pojat ovat häiriintyneet avioerosta tyttöjä enemmän, varsinkin silloin, kun heidän isänsä muuttaa pois kotoa. Avioeron on todettu tarjoavan suotuisan maaperää henkisen väkivallan esiintymiselle. Vanhempien tulisi oppia hallitsemaan stressiä ja selviytymään konflikteista tulematta liian koviksi tai psykologisesti väkivaltaisiksi lapsiaan kohtaan. Yhdysvalloissa tehdyn tutkimuksen mukaan henkinen väkivalta on jaettu kahteen kategoriaan. Vaikea aggressio, joka ilmenee esim. kiroiluna, soitteluna ja uhkailuna potkia lapsi ulos talosta, on vähemmän yleistä kuin pieni aggressiivisuus, joka ilmenee huutamisena ja lyönnillä uhkailuna. (Gagne ym. 2007.)

3.4 Lasten suhtautuminen vanhempien uusiin kumppaneihin

Kansainvälisissä tutkimuksissa kuvataan yhdeksi merkittävän stressaavaksi tekijäksi lapselle se, kun jompikumpi tai molemmat vanhemmat esittelevät uuden partnerin tai vanhempi muuttaa asumaan uuden partnerin kanssa tai solmii uuden avioliiton. Tutkimustulosten mukaan kolme neljästä eronneesta miehestä ja kaksi kolmesta eronneesta naisesta avioituu uudelleen. On arvioitu, että

arviolta yksi kolmannes lapsista elää uudelleen avioituneessa tai avoliitossa elävässä perheessä ennen 18 vuoden ikää. (Kelly & Emery. 2003) Monille lapsille vanhemman uudelleen avioituminen voi olla yhtä stressaavaa kuin itse avioero (Ahrons & Tanner 2003).

Vanhempien uudet suhteet saattavat aiheuttaa epätasapainoa ja luoda jännitystä, josta lapsen on selvittävä, varsinkin jos vanhempien suhteet alkavat pian avioeron jälkeen. Kivuliain muutos on silloin, jos isät avioeron jälkeen avioituivat nopeasti uudelleen ja äidit elävät yksin. Lapset kokevat tavallaan isän menetyksen uudelleen. Tilannetta pahentaa lapsipuolien läsnäolo isän kotona, lapset saattavat kokea vihaa heitä kohtaan. Kun näin tapahtuu eikä lapsilla ole riittävästi aikaa sopeutua tilanteeseen, he kokevat, että tappio seuraa toistansa. Useat tappiot vaikuttavat kielteisesti isä-lapsi -suhteeseen kaikissa elämänvaiheissa. Tilannetta voidaan ehkäistä, kun isät viettävät erillistä aikaa lastensa kanssa. Tärkeää on myös antaa omaa tilaa lapselle uudessa kodissa ja osoittaa, kuinka tärkeä ja samanarvoinen hän on isälle ja etteivät uudet suhteet ole uhkana isän ja lapsen suhteelle. (Ahrons & Tanner 2003.) Ritala-Koskinen (2001, 161) on uusperheisiin kohdistuneessa tutkimuksessaan todennut, että lasten suhde uussisaruksiin, jotka asuvat yhdessä heidän kanssaan, on alttiimpi arvostelulle kuin heidän suhteensa muualla asuviin uussisaruksiin. Yhdessä asuvien uussisarusten kanssa ei välttämättä puhuta mitään eikä vietetä aikaa yhdessä. Lapsille kaverit ovat tärkeämmässä asemassa kuin uussisarukset.

Ritala-Koskinen (2001, 54 - 58) on tutkinut kuinka lapsi sijoittuu uusperheeseen ja millainen paikka hänellä siinä on. Jaraston ja Sinervon (1999, 85) kuvaavat uusperhettä avoperheeksi, jonka kokoonpano vaihtelee viikonloppuisin ja lomien aikaan. Tämä vaikuttaa siihen, että arkielämän vakiintuminen samoin kuin toisiin perheenjäseniin tutustuminen saattaa viedä aikaa. Ritala-Koskinen (2001, 54–58) erittelee lapsen perheen suhteen erilaisia ulottuvuuksia. Näitä ovat biologiset, juridiset, sosiaaliset ja psykologiset ulottuvuudet. Perheen arjen sujumisen ja perheenjäsenten henkilökohtaisten suhteiden rakentumisen kannalta, tutkija pitää keskeisenä sosiaalista ja psykologista ulottuvuutta. Nämä ulottuvuudet ovat kietoutuneet toisiinsa ja näissä on kyse lapsen ja vanhemman keskinäisistä suhteista sekä vuorovaikutuksesta keskenään. Sosiaalinen vanhemmuus näkyy siinä kuinka vanhemmat osoittavat huolenpitoa ja kuinka he toimivat arjessa lasten kanssa. Kyse on siitä kuinka vanhempi toteuttaa huolenpitovelvoitteitaan.

Ritala-Koskisen (2001,110–111) tutkimuksessa on selvitetty myös uusperheen muodostumiseen liittyviä tunteita. Hyvin usein lapset vastaavat, etteivät muista mitään vanhempiensa uusien kumppaneiden ensitapaamisesta tai yhdessäolon alkuvaiheista. Lasten muistamattomuutta on vaikea

tutkia. Joissakin tapauksissa lapsi ei oikeasti muista menneitä tapahtumia. Toiset lapset taas eivät jaksa tai halua muistella. Lapsi saattaa kieltää koko kokemuksen, koska siihen on liittynyt voimakkaita menetyksen tunteiden kokemuksia ja lapsi haluaa unohtaa koko asian.

Lapsille ovat keskinäiset suhteet toisten lasten kanssa tärkeitä. Lapsi ei erittele millainen sukulaisuussuhde hänellä on toiseen lapseen. Lapsi määrittelee perhettään myös sillä kuinka pitkään uusperhe on ollut olemassa. Lapset eivät määrittele omaan perheeseensä kuuluviksi henkilöitä, joihin he ovat tutustuneet vasta hiljattain. Isommille lapsille biologiset perhesuhteet vaikuttavat tärkeämmiltä kuin pienille lapsille. Uusperhe saatetaan kokea vain jonkinlaisena niin sanottuna asumisperheenä. (Ritala-Koskinen 2001, 126.)

Jaetun asumisen järjestelyt saattavat tuntua lapsesta väsyttäviltä ja vaikuttavat lapsen tunne-elämään silloin, kun vanhemmat ovat solmineet uuden avioliiton. Usein vanhempien suhtautuminen asumisjärjestelyihin on tällöin erittäin joustamatonta eivätkä vanhemmat halua poikkeuksia käytäntöihin. Varsinkin vanhimmat lapset kokevat, että he joutuvat vierailullaan tekemään enemmän kotitöitä ja heillä on enemmän velvollisuuksia kuin sisko- tai velipuolillaan. Tilanteen jatkuessa pitkään samanlaisena, lapsi saattaa kokea elämän uuvuttavana, koulussa saattaa esiintyä ongelmia, nuori tapaa harvoin ystäviään eikä hänellä ole harrastuksia. Toinen vanhemmista on tietoinen lapsen pahoinvoinnista ja että nuori haluaisi asua pysyvästi vain hänen kanssaan, mutta vanhemmalla ei ole uskallusta ottaa asiaa puheeksi toisen vanhemman kanssa. (Haugen 2010.)

On todettu, että ne aikuiset lapset jotka ilmoittivat heidän isänsä uudelleen avioitumisella olevan positiivinen vaikutus ajan mittaan heidän elämäänsä, kokivat myös, että heillä oli paremmat suhteet äitipuolen, sisaruspuolien ja isän isovanhempien kanssa. Ne aikuiset lapset, jotka ilmoittivat isän uudelleen avioitumisella olevan heille negatiivinen vaikutus, kertoivat myös suhteensa isän kanssa huononneen ja suhteet isän uuden vaimon sukuun saattoivat olla myös negatiivisia. Tutkijoiden mukaan tämä on tärkeää huomioida, koska sillä on vaikutuksia pitkällä aikavälillä aikuisten lasten tunteisiin avioeron jälkeen. (Ahrons & Tanner 2003.)

Ahrons ja Tanner (2003) tutkivat kuinka aikuisten lasten suhde isäänsä muuttuu 20 vuoden kuluttua vanhempien avioerosta. Tutkimuksen tulokset osoittivat, että useimmat aikuiset lapset kokivat, että heidän suhteensa isään ajan mittaan oli joko parantunut tai pysynyt vakaana. Tulosten mukaan huoltajuus ei vaikuttanut suoraan isän ja lapsen suhteen laatuun, mutta isän avioeron jälkeinen nopea uudelleenavioituminen lisäsi konflikteja. Lisäksi isän vähäinen osallistuminen lapsen

elämään avioeron alkuvaiheessa pahensi suhdetta. Ne, jotka ilmoittivat, että heidän suhteensa isiensä kanssa paheni, raportoivat myös, että heidän suhteensa isovanhempiin ja sisaruspuoliin oli myös huonompi. Merkittävä havainto tässä tutkimuksessa oli, että muutokset aikuisten lasten suhteissa heidän isiinsä, aiheuttivat muutoksia heidän vanhempiensa välisissä suhteissa.

3.5 Eron tuomat myönteiset kokemukset

Kansainvälisissä tutkimuksissa todetaan, että viimeisten vuosikymmenten aikana tutkimuksissa on löydetty useita lasta suojaavia tekijöitä, jotka pienentävät avioerosta mahdollisesti aiheutuvia riskejä. Kelly ja Emery (2003) kuvaavat artikkelissaan niitä suojaavia tekijöitä, joiden avulla voidaan vähentää lasten negatiivisia kokemuksia vanhempien avioerosta. On kehitetty erilaisia ohjelmia, joiden avulla pyritään tunnistamaan lapsiin kohdistuvia riskejä ja pystytään auttamaan vanhempia käynnistämään suojaavaa käyttäytymistä, joka voi suojella ja parantaa lasten sopeutumista pidemmällä aikavälillä. Yksi suojaava tekijä on vanhemmuutta tukeva ryhmä avioeron jälkeen. Silloin kun huolehtivat vanhemmat pystyvät avioerotilanteessa tarjoamaan lämpimän, tunne-elämää tukevan suhteen, asianmukaisen valvonnan ja kurinalaisuutta, niin lasten ja nuorten kokemukset avioerosta ovat positiivisia. Lasten kokemukset ovat selkeästi huonompia, jos eronneet vanhemmat eivät huomioi lapsiaan, ovat vähemmän heidän tukena, painostavat lapsiaan valitsemaan puolensa, haukkuvat toista vanhempaa lapsilleen ja käyttävät pakottavaa kuria. (Kelly & Emery 2003.)

Tutkijat Kelly ja Emery (2003) kuvaavat tutkimustulosta, jonka mukaan pojat ja nuoremmat lapset olivat sopeutuneet hyvin tapaamiskäytäntöihin ja olivat olleet useammin yhteydessä isäänsä. Usein toistuvat tapaamiset ovat hyödyllisiä, kun muualla asuva vanhempi on lapsen kanssa tapaamisissa aidosti läsnä. Lapsi, jolla on läheinen suhde isäänsä, hyötyy säännöllisistä tapaamisista silloin kun isä on aktiivisesti mukana kaikessa tekemisessä. Esimerkiksi kun isä auttaa kotitehtävissä, tarjoaa auktoritatiivista vanhemmuutta ja hänellä on tarkoituksenmukaiset odotukset lapsensa suhteen, niin lapsella on positiivisempi asenne isää kohtaan ja lapsen koulumenestys on parempi kuin lapsella, jonka isä ei ole niin paljon läsnä. Kun isä on mukana nuoren elämässä ja tukee nuoren opiskelua taloudellisesti, nuorella on paremmat mahdollisuudet edetä opiskeluissaan hyvin. Lisäksi kun molemmat vanhemmat osallistuvat nuoren elämään avioeron jälkeen, on huomattu, etteivät nuoret pojat ajaudu rikolliseen käyttäytymiseen niin helposti.

Lapsia suojaava tekijä avioeron jälkeen on myös se, että vanhempien välillä on vain vähän erimielisyyksiä. Jotkut konfliktit ovat kuitenkin kaikkien osapuolten hyväksyttävissä eivätkä aiheuta riskejä lapsille ja nuorille. Nuorten aikuisten, joiden vanhemmat ovat riidelleet vähemmän lasten ollessa pieniä, on todettu olevan vähemmän ahdistuneita ja heillä on vähemmän psyykkisiä oireita verrattuna nuoriin, joiden vanhemmilla on ollut jatkuvia riitoja. Useissa tutkimuksissa ei ole löydetty eroavaisuuksia konfliktien määrässä yksinhuoltajien tai yhteishuoltajaperheiden välillä. Lisäksi on erittäin tärkeää muistaa, että noin 75–80 prosenttia vanhempien avioeron kohdanneista lapsista ja nuorista ei kärsi merkittävistä psyykkisistä ongelmista, masennus mukaan lukien. Suurin osa lapsista saavuttaa hyvän koulutuksen ja etenee urallaan ja on läheisissä väleissä perheenjäsentensä kanssa. Lisäksi he pystyvät luomaan hyviä suhteita ystäviinsä eivätkä eroa. (Kelly & Emery 2003.)

3.6 Kiintymyssuhdeteoria ja nuorten tunteiden kehitys erokokemusten valottajana

Yksi tutkituimmista teorioista on kiintymyssuhdeteoria (Ketola 2008, 30). Turvallinen ja turvaton kiintymyssuhde ovat kiintymyssuhdeteorian keskeisiä käsitteitä. Se selittää lapsen sopeutumista ja psyykkistä tasapainoa tai vaihtoehtoisesti psyykkisten häiriöiden syntymistä. Kiintymyssuhteesta muodostuu turvallinen silloin, kun hoitaja vastaa lapsen tarpeisiin. Turvaton kiintymyssuhde rakentuu vastaavasti silloin, kun lapsi jää yksin tarpeittensa kanssa. Lapsi kasvaa omaksi itsekseen muiden avulla ja silloin, kun kasvu onnistuu, syntyy luottamus toiseen ihmiseen ja myös itseen. (Keltikangas-Järvinen 2004, 184–186.) Kiintymyssuhdeteorian avulla voidaan kuvata kuinka varhaisten ihmissuhteiden vaikutus on pitkäaikaista. Varhaisten ihmissuhteiden lisäksi ihmisen elämässä on myös muunlaisia riskitekijöitä ja toisaalta myös suojaavia tekijöitä. (Sinkkonen & Kalland 2011, 8.)

Pohjimmiltaan kiintymyssuhdeteoria auttaa meitä ymmärtämään, millaisia keinoja lapsi kehittää selviytyäkseen äärimmäisissä vaaratilanteissa. Yksi tällainen vaaratilanne lapsen turvallisuuden kannalta on ratkaisematon ristiriitatilanne hänestä huolta pitävän aikuisen kanssa. (Ketola 2008, 30.) John Bowlby on luonut kiintymyssuhdeteorian perusteet. Bowlbyn (1998) pääajatuksena on ollut lapsen kokema äidinriisto ja äidin rakkauden menetys, jotka voivat vakavasti uhata lapsen kehitystä. Avuttomana syntyvän ihmislapsen eloonjääminen ja sosiaalistuminen edellyttävät lapsen pitkäaikaista kiinnittymistä ja kiintymistä hoitajaansa. Bowlby korostaa aikuisen ja lapsen asymmetristä suhdetta ja että lapsen eloonjäämisen edellytyksenä on aikuisen jatkuva hoiva. Pieni

lapsi pyrkii aktiivisesti kiinnittymään häntä päivittäin hoitavaan aikuiseen. Hän pitää yllä fyysistä ja psyykkistä läheisyyttä ja yhteyttä äitiinsä erityisesti uhkaavissa tilanteissa. (Bowlby 1998.)

Hautamäki (2011, 56) toteaa, että käyttäytymisgeneettinen tutkimus viittaa siihen, etteivät kiintymyssuhteet ja niitä koskevat oletukset ole perimän, vaan vuorovaikutuksen tulosta. Voidaan olettaa, että yli sukupolvien ulottuva kiintymyssuhteen jatkuvuus liittyy siihen, että hoivaava aikuinen luo uudelleen omia työmallejaan läheisistä ihmissuhteista vuorovaikutuksessa lapsensa kanssa. Tämä näyttää tapahtuvan herkemmin silloin, kun hoiva- ja kasvuympäristö säilyvät samoina sukupolvesta toiseen.

Pienet lapset ovat halukkaita inhimilliseen vuorovaikutukseen ja uteliaisuus ympäristöä kohtaan ilmenee varhain. Turvallisesti kiintynyt lapsi uskaltaa tutkia ympäristöään ja tukeutua hädän hetkellä vanhempaansa tai hoitajaan ja lisäksi hän uskaltaa ilmaista sekä myönteisiä että kielteisiä tunteitaan. Turvallisen kiintymyssuhteen syntymisen edellytyksiin kuuluu vanhemman kyky ja halu havaita lapsen viestejä ja vastata niihin oikealla tavalla ja ajoissa. (Punamäki, 2011, 108–112.) On hyvä muistaa, että lapsi voi kiinnittyä turvallisesti johonkin muuhun aikuiseen, jos hän ei pysty kiinnittymään turvallisesti omaan vanhempaansa (Sinkkonen & Kalland 2002, 9). Hautamäki (2011, 23) toteaa, että turvallisuudentunteen ylläpitämiseksi pienempi lapsi tarvitsee enemmän hoitajansa tukea kuin isompi lapsi. Lapsen kiintymyssuhteen kehittymiselle on merkitystä aviosuhteen laadulla ja perheen saamalla ulkoisella tuella. Tilus (2004, 41) kuvaa myönteisen kasvun perusedellytykseksi sitä, että lapsi on näkyvä aikuiselle. Kun aikuinen aidosti kohtaa lapsen, lapselle välittyy kuva, että hän on ainutkertainen ja tärkeä.

Antikaisen (2007, 114) mukaan kiintymyssuhteen jälkeen tulee erillistymisvaihe. Siinä isän rooli nähdään ja koetaan ikään kuin ulkopuolisena turvapaikkana. Lapsen normaaliin kehitykseen kuuluu, että hänen tulee päästä erilleen äidistä ja isän roolina on auttaa tässä. Tämä erillistymisvaihe noudattaa lapsen omaa rytmiä. (Vuorinen 1997; Lehtonen & Niemelä 2000; O'Connor ym. 2006; viit. Antikainen 2007, 114.) Psykologinen isyys edellyttää isän ja lapsen välistä voimakasta kiintymyssuhdetta. On tärkeää että tämä on molemminpuolista. Kiintymyssuhde syntyy vain yhdessäolon ja vuorovaikutuksen kautta. (Huttunen 2001, 64.) Ritala-Koskinen (2001, 59) on todennut, ettei lapsen psykologinen ja sosiaalinen suhde aikuiseen synny itsestään eikä myöskään viranomaisen tekemällä päätöksellä. Keskinäisen tunnesuhteen avulla rakennetaan lapsen ja vanhemman välistä psykologista vanhemmuutta. Lapsen ja aikuisen suhteen tuloksena syntyvät ne oikeudet, jotka liittyvät suhteeseen ja niitä rakennetaan jatkuvasti.

Sinkkonen (2001, 154) toteaa, että nuoruusiässä monen nuoren kiintymyskäyttäytyminen muotoutuu uudelleen, myös niillä nuorilla, joilla on ollut toimiva malli kiintymyskäyttäytymisensä. Nuoren itsenäistyminen vaikuttaa hänen tapoihinsa hakea turvaa ja läheisyyttä. Vanhemmat ovat siirtyneet tai ovat siirtymässä tässä vaiheessa turvan lähteinä takalalle ja nuori etsii turvallisuutta muualta. Pirjo Tilus (2004, 99) toteaa, että kohtaamisen kokemus syntyy, kun yksilö saa tilaisuuden tuntea, että hänellä on paikka toisen yksilön maailmassa. Jos lapset ja nuoret kokevat, ettei heillä ole ketään, joka oikeasti kohtaa heitä, he joutuvat ottamaan elämänsä ohjat omiin käsiinsä. Seurauksena tästä on pohjaton turvattomuus ja pelko, jotka lapsen tai nuoren täytyy naamioda suunnattomaksi vahvuudeksi.

Yksi nuoruusiän kehitystehtävistä on, kun nuori irtautuu lapsenomaisista tunnesiteistä vanhempiinsa. Nuoren tulee myös löytää oma paikkansa toisten nuorten joukossa. Lisäksi kehitystehtävänä on oman seksuaalisen vartalon hyväksyminen ja nuoren täytyy löytää naisen tai miehen identiteettinsä. Nuori on tällöin hyvin epävarma ja hämmentynyt eikä hän välttämättä pysty näkemään millainen hän on. (Salomaa 2004, 20–21.) Dunderfelt toteaa, että ihmisen kehitys voi jatkua koko hänen elämänsä ajan. On vaikea ennustaa ihmisen elämänvaiheen tapahtumia, koska jokaisen ihmisen elämänvaiheen tapahtumat muotoutuvat omalla tavallaan eikä tapahtumia voida ennustaa. Ennustamisen tekee vaikeaksi se, että kehitys on fyysisten, psyykkisten ja sosiaalisten sekä yksilöllisten voimien yhteisvaikutusta. (Dunderfelt 1990, 16–17.)

Murrosikä sujuu toisilla nuorilla tasaisesti. Toisilla nuorilla taas elämä voi sisältää monia yksittäisiä tai yhden suuremman kriisin. Kriisejä kohdatessaan nuori ensin protestoi, hän kokee surua ja tyhjyyden tunnetta. Hän on valmis mukautumaan tilanteeseen ja sen jälkeen hän pystyy aktiivisesti luomaan uutta. (Jarasto & Sinervo 1999, 33.) Dunderfelt (1990, 92–93) kuvaa kirjassaan Hägglundin, Pylkkösen ja Taipaleen jakavan nuoruuden kolmeen jaksoon: nuoruusiän varhaisvaiheeseen (13–16-vuotiaat), keskivaiheeseen (16–19-vuotiaat) ja loppuvaiheeseen (19–20/25-vuotiaat). Jokaisessa näissä vaiheissa nuorella on uusia haasteita ja tehtäviä. Tunnusomaisia haasteita ensimmäisellä jaksolla ovat ihmissuhteiden kriisit ja vahva protestointi omia vanhempia ja muita auktoriteetteja vastaan. Tuolloin koetaan varsinainen biologinen murrosikä ja luodaan uusia ystävyys-suhteita oman ikäisten nuorten kanssa. Nuoruusiän keskivaiheessa haasteita tuovat identiteettikriisi ja omien rajojen kokeileminen. Tällöin samaistutaan toisiin ja koetaan ihastumisia sekä luodaan syvällisiä ihmissuhteita. Kolmannessa nuoruusiän loppuvaiheessa koetaan ideologinen kriisi ja nuori pohdiskelee omaa asemaansa maailmassa. Tätä kuvataan seestymisvaiheena ja itsenäisen elämän aloittamisen vaiheena. (Dunderfelt 1990, 92–93).

Dunderfelt (1990, 92–93) mukaan nuoruuden aikana nuoren täytyy tavallaan opetella uudestaan elämään. On opittava ohjaamaan omaa elämää oman yksilöllisyytensä kautta. Toisaalta sitten taas nuoruusvuosina samanikäiset nuoret ovat erittäin tärkeässä roolissa nuoren elämässä. Nuori valitsee mieluummin oman ikäisensä kaverin seuraa ja jonka kanssa viettää aikaa. Vanhemmista tulee elämää turvaava taustajoukko. (Laukkanen & Marttunen & Miettinen & Pietikäinen (toim.) 2006, 59–60.) Saara Kinnunen (2000, 26) toteaa, että murrosikäinen nuori saattaa olla ulkoisesti iso, mutta sisäisesti hän on pieni. Nuori haluaisi enemmän vapautta kuin mitä pystyy hallitsemaan. Kinnunen sanoo, että nuori tarvitsee vanhempiaan verkkoaidaksi, joka ottaa tarpeen tullen hutilyönnit kiinni. Tämä aiheuttaa sen, että nuoren kotona joskus paukkuu ja säkenöi. Nuori tarvitsee vanhemmat, jotka reagoivat häneen.

Nuoren persoonallisuus rakentuu ja hän alkaa nähdä itsessään niitä ominaisuuksia, luonteenpiirteitä ja erilaisia taitoja, joita hänessä on myös sitten aikuisena. Nuori löytää ongelmatilanteiden ratkaisumalleja. Mallista hän voi oppia, että puhuminen toiselle ihmiselle auttaa vaikeissa ja mieltä painavissa asioissa. Nuoren identiteetin rakentumisen avulla nuori näkee itsensä suhteessa muihin ihmisiin ja näin nuorelle syntyy minäkuva itsestään. Itsetunto rakentuu kokemuksista, jolloin nuori on tekemisissä toisten ihmisten kanssa. Tunnekokemukset ovat nuorelle tärkeitä. Niitä hänelle antavat hänen ympärillään olevat läheiset ja tärkeät aikuiset sekä muut nuoret oman palautteensa kautta. Silloin kun palaute on asiallista ja nuorta oikealla tavalla tukevaa, niin hänelle voi syntyä realistinen kuva omista mahdollisuuksistaan ja omista kyvyistään. Nuoren itsetuntoa vahvistaa se, että hän saa tuntea olevansa hyväksytty omana itsenään. (Myllykoski & Melamies & Kangas (toim.), 2004, 20–21.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

4.1 Tutkimuskysymykset

Pro gradu -tutkimukseni tavoitteena on valottaa millaisia kokemuksia lapsilla ja nuorilla on vanhempiensa avioerosta. Lisäksi selvitän miten koulu ja koulun sosiaalityö voivat tukea lapsia ja nuoria vanhempien avioerotilanteen jälkeen. Tarvitaanko tukea ja millaista tukea nuoret kokevat tarvitsevansa. Tutkimusongelmina ovat seuraavat kysymykset:

1. Miten lapset ja nuoret kokevat vanhempiensa avioeron?
2. Millaista apua ja tukea nuoret, yläkouluikäiset kokevat saaneensa koulun sosiaalityöltä vanhempien avioerotilanteen jälkeen?
3. Millaista apua nuoret olisivat toivoneet saavansa?

Tutkimusongelmiini haen vastauksia haastatteleamalla yläkouluikäisiä nuoria, joiden vanhemmat ovat eronneet. Tavoitteenani on saada haastatteluihin noin 5-10 nuorta. Nuoret käyvät koulua kahdessa eri yläkoulussa. Toteutan haastattelut jokaisen nuoren kanssa yksitellen, teemahaastatteluina. Tällöin haastatteluissa on ennalta suunnittelemani teemat ja vastaamisessa on tietty vapaus ja keskustelunomaisuus. (Ylinen, 2010, 63.)

4.2 Aineiston hankkiminen teemahaastatteluilla

Tämä tutkimus on luonteeltaan kvalitatiivinen eli laadullinen. Eskola ja Suoranta (1998, 61) toteavat, että laadullisen tutkimuksen tavoitteena ei ole saada aikaan tilastollisia yleistyksiä. Laadullisella tutkimuksella pyritään ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä sekä antamaan sille teoreettisesti mielekäs tulkinta. Tästä syystä aineiston koolla ei ole niin suurta merkitystä tutkimuksen onnistumisen kannalta. Usein laadullisessa tutkimuksessa aineiston koko onkin tapauskohtainen ja aineistoa tarvitaan juuri niin paljon kuin aiheen kannalta on välttämätöntä. (Eskola & Suoranta 1998, 13–20.)

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tulee esille ne havainnot, joita tutkittava on tehnyt tilanteesta. Tutkimus antaa mahdollisuuden huomioda tutkittavan menneisyyteen ja kehitykseen liittyviä tekijöitä. Tärkeää on, että tutkija pystyy huomioimaan niitä merkityksiä, joita haastateltavat antavat

eri tapahtumille heidän elämässään. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 27–28.) Toinen tärkeä huomioitava asia on, että tutkijan kysymysten ja tutkimuksella saatu aineisto vastaavat toisiaan (Aaltola & Valli 2007, 52).

Aineistoa voidaan hankkia haastattelemalla tutkittavia. Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2001, 191) kuvaavat haastattelua ainoaksi aineistonkeräystavaksi, jossa ollaan aina suorassa kielellisessä yhteydessä ja vuorovaikutuksessa tutkittavan henkilön kanssa. Yksi merkittävä etu tästä on, että haastatteluaineistoa saadaan kerättyä joustavasti. Haastattelun avulla pystytään myös paremmin tulkitsemaan vastauksia kuin esimerkiksi postikyselyssä voidaan tehdä. Haastateltava halutaan Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran mukaan (2001, 192) nähdä tutkimustilanteessa subjektina. Jokaisen haastateltavan tulee saada kertoa ja kuvata itseään koskevia asioita niin vapaasti kuin se on mahdollista. Haastateltava tulee nähdä haastattelussa aktiivisena osapuolena. Ritala-Koskisen (2001, 76) mukaan tärkeää on, haastatellaan sitten lapsia, nuoria tai aikuisia, saavuttaa haastateltavien luottamus. Haastattelijan ja haastateltavan tulee ymmärtää toisiaan ja kumpikin tietää mistä puhutaan ja kysymykset osataan tulkita oikein. Lisäksi haastattelijan tulee välttää ohjailevia kysymyksiä.

Aineiston hankkimistapana haastattelu toimii myös, koska tutkittava asia ei välttämättä ole tutkijalle tuttu asia ja näin tutkijan on vaikea tietää mihin suuntaan vastaukset etenevät. Lisäksi haastattelun aikana tutkija pystyy tarkkailemaan haastateltavan ilmeitä ja eleitä ja tulkitsemaan myös niiden avulla haastateltavan mielteitä tutkittavasta asiasta. Haastattelun avulla pysytään myös syventämään selvitettävää asiaa. Haastateltava voi perustella mielipiteitään ja lisäkysymysten tekeminen on mahdollista. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2001, 192.)

Aaltola ja Valli (2001, 24) kuvaavat teemahaastattelun ideana, että kun halutaan tietää mitä joku ajattelee tai tuntee jostakin asiasta, niin yksinkertaisesti kysytään henkilöltä suoraan tutkittavasta asiasta. (Mt., 24) Teemahaastattelusta käytetään myös nimeä puolistrukturoitu haastattelu. Se etenee haastattelurungon teemojen mukaisesti. Nämä teema-alueet ovat tutkijalla tiedossa, mutta sitä vastoin kysymykset eivät ole tarkkarajaisia eikä haastattelija ole luonut tarkkaa järjestystä kysymyksille. (Hirsjärvi, Hurme & Sajavaara 2001, 195.) Teema-alueita tarkennetaan haastattelutilanteessa kysymyksillä eikä vain tutkija vaan myös tutkittava tekee näitä tarkentavia kysymyksiä (Hirsjärvi & Hurme 2001, 66).

Teemahaastattelussa käydään läpi kaikkien haastateltavien kanssa etukäteen päätetyt teema-alueet, mutta niiden laajuus ja järjestys vaihtelevat jokaisen haastattelun kohdalla (Aaltola & Valli 2001, 25). Haastattelu keskittyy kertomuksiin, joita tutkittavat kertovat eikä haastattelijan näkökulmaan. Teemahaastattelun menetelmä on sellainen, että sen avulla voidaan tutkia yksilön kokemuksia, ajatuksia, uskomuksia ja tunteita (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47–48). Teemahaastattelu on avointa ja se takaa sen, että haastateltavien vastaukset ovat vapaamuotoisia ja tällöin aineisto edustaa vastaajien puhetta itsestään (Eskola & Suoranta 1998, 88).

Haastattelupaikan valinta on myös oleellinen tekijä haastattelun onnistumisen kannalta. Kun suunnitellaan haastattelutilannetta, niin tulee jo miettiä paikkaa ja ottaa myös huomioon haastateltavan näkökulma. Haastattelu tulee toteuttaa paikassa, joka ei tunnu haastateltavasta liian viralliselta tai kaukaiselta. Koulu sopii hyvin oppilaan haastattelupaikaksi, koska koulu on tuttu ja turvallinen paikka ja voidaan sanoa, että se on ikään kuin oppilaan omaa valtakuntaa. (Aaltola & Valli 2001, 27–28.)

Tutkimuksessani käytetty aineisto on kerätty haastattelemalla yläkouluikäisiä nuoria. Päädyin haastatteluun tiedonkeruumenetelmänä, koska mielestäni sen avulla voisin saada parhaiten vastauksia asettamiini kysymyksiin. Tutkimukseen osallistuminen on ollut nuorille vapaaehtoista. Tutkimuksen tarkoituksena on valottaa lasten ja nuorten kokemuksia ja tuntemuksia vanhempien avioerotilanteessa ja sen jälkeen. Lisäksi selvitetään kokevatko lapset ja nuoret saavansa riittävästi apua ja tukea esimerkiksi koulun sosiaalityöltä vanhempiensa avioerotilanteessa. Tutkimuksessa halutaan saada nuorten oman mielipide kuuluville ja kuulla heidän kokemuksiaan avun ja tuen saamisesta.

Haastattelut toteutettiin Pohjanmaalla yläkouluilla erikseen sovittuna ajankohtana. Nuorille ja heidän huoltajilleen oli ennakolta laadittu kirje ja koulukuraattori jakoi kirjeet haastatteluun sopiville nuorille. Tutkija ei tullut tietämään kenelle kirjeitä oli jaettu. Kirjeessä oli palautuskuori, jolla oppilas voi palauttaa huoltajiensa allekirjoituksella varustetun suostumuskaavakkeen. Tämän jälkeen nuoreen otettiin yhteyttä ja sovittiin haastattelu aika. Kirjeet jakanut koulukuraattori ei tullut tietämään ketkä osallistuivat tutkimukseen.

Aineisto koostuu seitsemästä yksilöhaastattelusta. Haastattelujen kesto vaihteli 20 minuutin 40 minuutin välillä ja aineistoa on yhteensä 3 tuntia 24 minuuttia, eli litteroituna aineistoa on yhteensä 50 liuskaa. Haastattelujen aikana pyritään saamaan vapaamuotoista keskustelua nuoren ja

haastattelijan välillä. Haastattelut nauhoitetaan ääninauhalle. Tuloksista ei selviä koulun nimeä eikä oppilaiden henkilöllisyys käy ilmi missään vaiheessa. Kaupungin sivistysjohtaja on myöntänyt tutkimusluvan, jonka hakemuksessa tutkija on sitoutunut saamiensa tietojen salassapitoon.

Haastattelu toimii hyvin, kun tutkitaan lasten ja nuorten maailmaa. Ritala-Koskinen (2001, 76) toteaa, että lapset ovat useimmiten motivoituneita haastateltavia. He vastaavat hyvin avoimesti heille arkoihinkin asioihin. He osaavat kuvata hyvin kokemuksiaan. Haastattelun käyttö on perusteltua, kun tutkitaan sellaisia aiheita, jotka ovat keskeisessä osassa nuorten elämässä (Alasuutari 2005). Lasten haastatteluun liittyy aina myös omia tutkimuseettisiä kysymyksiä. Tutkijan tulee aina pohtia mitä tutkija voi lapsilta kysyä ja mikä on tutkijan vastuu lapsista. Eli tulee pohtia ovatko kysymykset liian ahdistavia tai uhkaavia. Haastattelu tulisi aina lopettaa positiivisiin teemoihin.

4.3 Aineiston analyysi

Kvalitatiivisessa eli laadullisessa tutkimuksessa tavoitteena on tutkimuskohteen ymmärtäminen (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2001, 168). Aineiston analysoinnin yhtenä tavoitteena on löytää tutkittavaa kohdetta kuvaavat keskeiset perusasiat ja perusulottuvuudet. Näiden varaan voidaan sitten perustaa tutkimustulosten analysointi. (Aaltola & Valli 2007, 81.) Tyypillisiä esimerkkejä kvalitatiivisen tutkimuksen tutkimusongelmista ovat ihmisen kokemuksiin tai käyttäytymiseen liittyvät ongelmat (Tuomi & Sarajärvi 2002, 73). Teemahaastattelun avulla saatua aineistoa analysoidaan useimmiten teemoittelemalla ja tyypittelemällä. Aineiston analyysin tekeminen on tavallaan helpompaa, koska litteroinnin jälkeen aineisto voidaan järjestää uudelleen teemojen mukaan niin, että jokaisen teeman alle kootaan jokaisen haastateltavan vastaus kyseiseen teemaan. (Aaltola & Valli 2001, 41.)

Teemoittaminen tarkoittaa aineiston tiivistämistä, pelkistämistä ja tekstistä etsitään kaikki olennaisimmat asiat. Teemat eivät liity tekstin yksittäisiin kohtiin, vaan tekstin sisältöön ja tekstistä haetaan asiaan liittyviä merkityksiä. (Aaltola & Valli 2001, 55-56) Tämän jälkeen vertaillaan miten tietyt teemat esiintyvät aineistossa. Aluksi tehtävän ryhmittelyn jälkeen etsitään varsinaisia teemoja eli aiheita. (Eskola & Suoranta 1998, 175–176; Hirsjärvi & Hurme 2011, 173; Moilanen & Räihä 2007, 45–55; Tuomi & Sarajärvi 2002, 93.) Teemoittelun avulla on tarkoitus saada aineisto tiiviimpään muotoon. On tärkeää toimia niin, ettei oleellinen sisältö tai vastausten informaatio

häviä. Tiivistyksen avulla voidaan aineisto saada sellaiseen muotoon, että aineistosta on mahdollista tehdä johtopäätöksiä. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 135–137.) Eskolan ja Suorannan (1999, 86) mukaan haastattelututkimusten perinteisestä kysymys-vastaus-asettelusta on siirrytty enemmän keskustelunomaisempiin haastattelutapoihin. Tällöin haastattelutilanteen vastavuoroisuus korostuu eikä tutkittavia näin ollen tarkastella esineellistettyinä objekteina vaan tuntevina, osallistuvina ja toimivina subjekteina. Tutkijan tulee pysyä tekstille uskollisena ja tarkastella esille nousevia teemoja ja merkitysverkostoja. Sitä vastoin tutkijan ei tule tulkita tekstiä niin, että tuo siihen sellaisia teemoja joita siellä ei ole. (Aaltola & Valli 2001, 55–56).

Tutkimuksessani käytän aineiston analyysitapana temaattista analyysia. Sen tarkoituksena ei ole saada aikaan uutta tietoa, vaan kuvata, analysoida ja selittää aineistoista esille nousevia teemoja. Temaattisen analyysin pohjalla on jo aiempi teoreettinen tieto. Temaattinen analyysi voi olla aineisto- tai teorialähtöistä ja siinä tuodaan esiin tutkimuksen keskeisimmät aihealueet. (Braun & Clarke 2006, 79–81). Pyrin hahmottamaan aineistosta keskeisiä teemoja ja piirteitä. En ole rajannut ulkopuolelle mitään haastatteluissa esille nousseita teemoja, vaikka ne eivät ole haastattelussa esittämiäni. Kuitenkin ne asiat ja teemat, jotka olin tutkimusta suunnitellessani nostanut esille, ohjaavat työtäni ja liitän nämä haastattelussa esille nousseet teemat siihen mukaan.

Aloitin aineiston analyysin litteroimalla haastattelut. Purin haastattelujen keskustelut tekstimuotoon. Kirjoitin tekstit tietokoneella tarkasti niin kuin nuoret keskustelivat, eli sanasta sanaan. Olen jättänyt pois esimerkiksi paikkakuntien nimet tunnistettavuuden vuoksi. Haastattelujen työstäminen ja käsittely alkoi jo oikeastaan heti haastattelutilanteessa. Haastattelun aikana kysyin tarkennuksia heidän vastauksiinsa. Toimin näin siksi, että halusin varmistua ymmärtäneeni oikein nuoren puheen. Haastattelun aikana ja sen jälkeen kirjasin itselleni muistiin asioita ja joitakin kommentteja myös haastattelun tunnelmasta. Lisäksi huomasin mieltäväni haastatteluissa esiin nousseita asioita ja vertailin nuorten kokemuksia vanhempien avioerosta jo ennen kuin olin purkanut haastattelut.

Tutkimuksessa on tyypillistä esittää näytteitä aineistosta eli käyttää sitaatteja. Sitaattien avulla havainnollistetaan teemoja ja vakuutetaan lukija aineiston olemassaolosta. (Eskola & Suoranta 1998, 176; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006, 83–84.) Haastattelujen litteroinnin jälkeen luin kirjoitetut tekstit läpi useaan kertaan. Analysointi eteni lukemisten kautta löytämiini teemoihin, jotka nousivat esille haastatteluista. Olen pyrkinyt lukemaan nuorten vastauksia herkällä mielellä, että pystyisin nostamaan esille oleelliset teemat heidän vastauksistaan.

4.4 Eettiset kysymykset

Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2007, 213) toteavat, että tavoitteena tutkimuksissa on välttää virheiden syntyminen. Tästä huolimatta tulosten luotettavuus ja pätevyys vaihtelevat. Onkin tärkeää jokaisessa tutkimuksessa arvioida tehdyn tutkimuksen luotettavuutta. Laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan parantaa sillä, että tutkija kirjoittaa auki kaikki vaiheet kuinka hän on toteuttanut tutkimuksen. Tutkijan tulee olla myös tarkkana, kun hän tulkitsee tuloksia. Tutkijan tulee kyetä esittämään millä perusteella hän on tehnyt tulkinnat ja mihin ne perustuvat. (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2007, 214–215.) Kun arvioidaan laadullisen tutkimuksen luotettavuutta, on tärkeää arvioida myös tutkimusasetelmaa ja sen toimivuutta. Tulee selvittää ja varmistaa, että valittu aineisto myös vastaa luotettavasti tutkimuskysymyksiin. Lisäksi tulee selvittää onko onnistuttu valitsemaan oikea aineiston analyysimenetelmä ja onko analyysi riittävän läpinäkyvä ja tulkinnat perusteltuja. (Ruusuvuori & Nikander & Hyvärinen 2010, 27–28.)

Eskolan ja Suorannan (1998) mukaan määrällisessä tutkimuksessa voidaan erottaa tutkimuksen analyysivaihe ja luotettavuuden arviointi toisistaan. Tämä ei ole niinkään mahdollista laadullisessa tutkimuksessa. Laadullisessa tutkimuksessa tutkija pystyy liikkumaan ja siirtymään edestakaisin aineiston analyysin, tehtyjen tulkintojen ja tutkimustekstin välillä. Tällöin tutkija joutuu pohtimaan tekemiään ratkaisuja ja samalla hänen täytyy ottaa kantaa analyysin kattavuuteen sekä siihen onko työ luotettavaa. (emt., 209–210.) Hirsjärvi ym. (2007, 165) toteavatkin, että laadullista tutkimusta voidaan verrata väripalettiin. Jokainen tutkija tekee oman tutkimuksensa ja sekoittaa siinä tarvittavat värit omalla tavallaan. Tutkimusaineistoni on melko niukka. Mielestäni se ei ole kuitenkaan tutkimukseni kannalta merkityksellistä, sillä tutkimuksessani ei pyritä yleistettävyyteen.

Tutkijan tulee koko tutkimuksensa ajan tehdä perusteltuja eettisiä valintoja. Jo heti tutkimusaiheen valinnassa tulee vastaan eettiset kysymykset. Tutkijan tulee miettiä kenen ehdoilla tutkimusaihe valitaan ja miksi tutkimukseen ryhdytään. Lisäksi tutkimuseettisiä kysymyksiä liittyy aineiston keruuseen, haastateltavien suojaan, eli mitä riskejä heidän osallistumiseensa liittyy. Tutkijalla on myös vastuu tutkimustulosten soveltamisesta. (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2007, 25–28.)

Pohdin myös omassa työssäni ja varsinkin aineistonkeruussa tutkimuseettisiä kysymyksiä. Tein yhteistyötä kaupungin koulukuraattorin kanssa kun hän jakoi kirjeet nuorille. Hän ei tullut tietämään kuka nuorista suostui haastatteluun. Ainoastaan koulun rehtori tuli tietämään kuka osallistui haastatteluun, koska haastattelut suoritettiin koululla ja kouluaikana. Olin sopinut etukäteen nuoren kanssa puhelimitse haastatteluajan, joten rehtorin ei tarvinnut hakea häntä luokasta. Haastattelut aloitettiin tunnin alkaessa. Haastattelun aikana en puhutellut nuorta nimeltä, joten nauhoituksessa ei tule

nimiä esille. Litteroidessani tekstiä tallensin vastaajien tiedot koodeilla 11 P, 12 T, 13 T, 14 P, 15 T, 16 T ja 17 T. Koodauksessa T tarkoittaa tyttöä ja P poikaa.

5 TUTKIMUSTULOKSET

Tutkimustuloksissa nousee selkeästi esille, että jokaisen haastateltavan kokemus vanhempien avioerosta on ainutlaatuinen ja jokaiselle myös omanlaisensa. Yhtäläisenä seikkana voidaan todeta, että lähes kaikki haastateltavat olivat olleet melko nuoria vanhempien avioeron hetkellä ja muistikuvat erosta olivat vaihtelevia. Joku ei muistanut paljoakaan, kun taas sitten joku muisti erittäin tarkasti tapahtumien kulun, paikan missä oli, kun erosta kerrottiin ja omat tunnetilansa. Jokaisen nuoren temperamentti, persoonallisuus, lähiverkosto ja avioeron kokeminen olivat erilaisia.

5.1 Haastateltavien taustatiedot

Tutkimukseen osallistui 5 tyttöä ja 2 poikaa. Iältään haastateltavat olivat haastatteluhetkellä 13–15 vuotiaita. Vanhempien avioeron aikaan vastaajat olivat olleet hyvin nuoria, lähinnä 2-7 vuotiaita. Vain kaksi nuorista oli ollut tuolloin 11 - vuotiasta. Vastaajista neljä on perheen vanhimpia lapsia. Vastaajista kuudella on sisaruksia, joilla on samat vanhemmat ja lisäksi näistä kuudesta kahdella on myös sisko- tai velipuoli. Yhdellä nuorella on vain sisko- ja velipuoli. Kolmella nuorella on myös isän naisystävällä tai äidin miesystävällä lapsia.

5.2 Asuminen ja vanhempien tapaamiset

Avioeron tapahtuessa, kuuden haastateltavan perheen lapset ovat muuttaneet äidin kanssa asumaan. Yhdessä näistä perheistä isä on muuttanut pois kotoa ja muu perhe, äiti ja viisi lasta, ovat jääneet asumaan kotitaloon. Yksi haastateltavista kertoo, että he lähtivät äidin kanssa pois kotoa ja muuttivat toiseen taloon.

Kaksi haastateltavista on asunut äidin ja sisarusten kanssa koko ajan samalla paikkakunnalla. Näin ollen nuorten ei ole tarvinnut vaihtaa koulua. Toinen näistä haastateltavista on muuttanut avioeron jälkeen äidin ja sisarustensa kanssa asumaan ensin rivitaloon, sitten paritaloon ja vielä kerrostaloon. Nyt he ovat asuneet noin 5 vuotta omakotitalossa. Nuori sanoo asuvansa nyt viikon isällä ja viikon äidillä. Aikaisemmin, ennen kouluikään tuloa, tapaamiset järjestettiin niin, että lapset olivat viisi päivää isällä ja viisi päivää äidillä.

... kun mä olin jollakin kakkosluokalla tai jotain sellaista, niin siitä lähtien on ollut aina viikko ja viikko. Kun sitten pitää kuitenkin tavaraa ottaa, vaatteita ja kenkiä ja liikuntavaatteita ja kaikkia, niin sitten se oli vaikiaa, jos olis pitänyt sitten viikolla vaihtaa.” (T13)

Toinen koko ajan samalla paikkakunnalla asunut haastateltava on muuttanut yhteisestä kodista, omakotitalosta rivitaloon ja nyt myöhemmin taas omakotitaloon. Isäkin on vaihtanut asuntoa. Haastateltava kertoo tapaavansa isäänsä joka toinen viikonloppu ja loma-aikoina sitten pidemmän ajan. Nykyään hän saa itse päättää koska menee käymään. Tämä onnistuu hyvin, koska isä asuu lähellä haastateltavan kotia.

”Siis kyllä mä voin mennä sinne vaikka joka viikonloppu, jos mä haluan.” (T16)

Paikkakunnalta muuttojakin on tapahtunut. Haastateltavista yksi on muuttanut äidin kanssa ensin pois paikkakunnalta Etelä-Suomeen ja nyt myöhemmin takaisin Pohjanmaalle lähemmäksi sukulaisiaan. Perheen isä asuu toisella paikkakunnalla, mutta kuitenkin Pohjanmaalla. Haastateltava myöntää, että isän luona pitäisi käydä joka kolmas viikonloppu, mutta nykyään *”aikataulut on nyt aina joskus vähän heittäny”*. Hän tapaa isäänsä harvemmin. Tähän vaikuttaa se, että isä asuu kauempana toisella paikkakunnalla.

Toinen paikkakuntaa vaihtanut haastateltava kertoi avioeron jälkeen muuttaneensa äidin kanssa pois kotoa samalle paikkakunnalle. Puolen vuoden kuluttua he sitten muuttivat Etelä-Suomeen. Nyt kuitenkin tällä nuorella oli tullut paljon riitoja äidin kanssa ja tästä syystä hän oli muuttanut takaisin isänsä luo Pohjanmaalle. Hän tapaa nyt äitiään joka toinen viikonloppu.

Mä muutin yksin, kun mulla oli äidin kanssa niin paljon riitoja, niin oli parempi, että mä tuun tänne.” (T12)

Yksi nuorista haastateltavista kertoo, että äiti oli muuttanut avioeron jälkeen pois kotoa ja lapset olivat jääneet asumaan kotitaloon isänsä kanssa. Äiti oli muuttanut ensin rivitaloon ja asuu nyt omakotitalossa samalla paikkakunnalla. Nyt nuoren ollessa yläkouluikäinen, äiti ja isoäiti olivat ehdottaneet, että hänen kannattaisi *”pikku hiljaa”* muuttaa äidin luo. Perusteluna oli ollut, että hänen olisi helpompi kulkea yläkouluun äidin luota, koska matka kouluun on lyhyempi. Haastateltava nuori ei ollut kyennyt itse kertomaan isälle muuttoaikeista, vaan äiti tai isoäiti oli kertonut asiasta.

”Isä oli silleen, että kyllä se ymmärtää, että miks tämän ikäinen tyttö haluaa muuttaa äitin tyä.” (T15)

Tämä nuori ei ole nyt käynyt isänsä luona pariin kuukauteen äidille muuttamisen jälkeen. Hän on tavannut isäänsä joissakin tapahtumissa. Mitään riitaa hänellä ei ole isänsä kanssa.

”Jotenkin on tuntunut sellaselta kiusalliselta niin kuin yhtä äkkiä mennäkin takaisin sinne. Jotenkin pelkään sitä reaktiota kumminkin, vaikka se ei oo näyttänytkään, ettei se haittaiskaan mitenkään.” (T15)

Yksi haastateltavista on asunut avioeron jälkeen äidin luona. He ovat asuneet entisessä kotitalossa koko ajan. Isä on muuttanut asumaan Pohjois-Suomeen ja pitkän välimatkan vuoksi nuori tapaa isäänsä vain noin kerran kuukaudessa, mutta loma-aikoina hän saattaa viettää isän luona viikonkin.

Eräs haastateltavista kertoo aina asuneensa enemmän äidin luona, koska isä asuu ”*tuolla pellolla*” Isä asuu viiden kilometrin päässä ja nuori tapaa isäänsä joka toinen viikonloppu ja on siellä yksi tai kaksi yötä. Nykyään hän saa itse päättää koska menee käymään. Nuorempana tapaamisaikataulu oli tarkempi.

5.3 Suhde vanhempiin

5.3.1 Nuorten välit vanhempiensa kanssa

Haastatteluissa tuli selkeästi esille, että kaikilla haastateltavilla on hyvät välit vanhempiensa kanssa.

”No ihan yhtä hyvät molempiin, että ei oo sellaista, että enemmän niin kuin tykkäis olla toisella kuin toisella.” (T13)

Yksi haastateltavista toteaa, että on jotenkin luonnollista että siihen vanhempaan, jonka luona nuori ei asu, vaan käy säännöllisesti, välit olisivat huonommat.

”Tietysti on aina jotenkin luonnollista, että isään on vähän huonommat sillä lailla, ku useimmilla niin on. Mun mielestä on ihan molempi vanhemmat on ihan ok. Mä en ite edes

tykkää, jos mun vanhempiin olis ihan hirveen läheiset välit.” (T17)

Kuten edellä luvussa 5.2 on kuvattu, äidin ja mummon ehdotuksesta isänsä luota äidin luokse muuttanut nuori on kokenut tilanteen hieman kiusalliseksi. Muuttamisen jälkeen hän ei ole pystynyt käymään ollenkaan isänsä luona. Hän jollain tavalla pelkäsi isän reaktioita, vaikka isä ei ollut näyttänyt olevan vihainen. Heidän suhteensa on täysin kunnossa eikä mitään riitoja ole ollut.

Haastateltavista yksi on muuttanut riitojen takia äidin luota isän luo. Nuorella on kuitenkin tällä hetkellä hyvät välit sekä äidin että isän kanssa. Hänen mielestään käynnit äidin luona ovat mukavia siinä mielessä, että *”äitiäkin näkee vähän”*. Toisaalta hänen mielestään on hyvä järjestely, että hän tapaa äitiään joka toinen viikonloppu, koska hän ei pystyisi olemaan äidin luona *”kauheen kauaa”*.

5.3.2 Vanhempien keskinäiset välit ja lasten joutuminen vanhempien riitojen välikäteen

Vanhempien keskinäisistä väleistä puhuttaessa kolme nuorta toteaa, että vanhempien välit ovat olleet aina hyvät. Vanhemmat pystyvät sopimaan kaikista asioista ja varsinkin lapsiin liittyvistä asioista ilman ongelmia. Näillä nuorilla ei ole kokemuksia siitä, että he olisivat joutuneet olemaan vanhempiensa riitojen välikätenä. Yhden nuoren mielestä vanhempien keskinäiset välit ovat hyvät. Vanhemmat pystyvät puhumaan, mutta eivät ole ylimpiä ystävyksiä. Yksi nuori toteaa, että välit ovat hyvät.

”Noo mitä ne nyt näköö, silloin ku ne mua vie toistensa luo.” (P11)

Yksi haastatelluista kertoo, että avioeron jälkeen alkuvaiheessa vanhemmat olivat olleet vähän riidoissa, mutta nyt heidän välinsä ovat hyvät. Alkuvaiheessa hän oli joutunut olemaan vanhempiensa riitojen välikätenä, kun heillä oli niin huonot välit eivätkä he pystyneet sopimaan asioista keskenään.

”No oli joskus silloin, kun niillä aluksi oli ihan hirveän huonot välit, niin me mentiin, en muista mikä se paikka oli, siellä kumminkin näin juteltiin. Pikkusiskot oli siinä äidin vieressä. Mä olin ollut iskällä yksin, koska mä olin niin kuin isän kanssa aika läheinen. Me istuttiin siellä toisella puolella, niin isä uhkas, että se vie meidät äidiltä, kun äiti oli tehnyt jotakin, en muista mitä.” (T12)

Vain yksi haastatelluista kertoo, että vanhempien välit ovat olleet koko ajan huonot eikä niissä ole tapahtunut mitään parannusta.

”Ettei oo mitään parannusta tapahtunut, varsinkin kun noita naisia tuos hyppää ja kaikenmaailman rötöstelyjä niin se vihakäyrä vaan nous.” (T17)

Haastateltava on ollut eron hetkellä vielä pieni lapsi, mutta on joutunut perheen vanhimpana lapsena olemaan kuuntelijana ja välikätenä jo pienestä lapsesta lähtien.

”Oon joutunut siihen, että sano isälle ja oon. Sitä mä oon joutunut kolmekin vuotta joutunut tekemään. Tosi pienestä lähtien mä olen ollut se välikappale siinä niitten välissä...

No onhan se ollut. Siis mä olen aikuistunut ihan hirveesti siinä vaiheessa. Mä oon joutunut aikuisten asioita käsittelemään ihan pienestä.” (T17)

Haastateltaville ei ole kerrottu kuinka vanhemmat ovat sopineet lasten tapaamisista. Neljä haastateltavaa kertoo, ettei vanhempien ole tarvinnut käydä sopimassa lastenvalvojien tai sosiaalityöntekijöiden kanssa lasten huollosta ja tapaamisista. Yhden nuoren muistikuvan mukaan vanhemmat ovat käyneet sosiaalityöntekijän luona. Toinen nuori muistelee, että vanhemmat kävivät jossakin sopimassa ja hän oli tuolloin mummolassa. Jälkeenpäinkään nuorille ei ole kerrottu mitä näistä asioista on sovittu.

5.3.3 Toive vanhempien palaamisesta takaisin yhteen

Nuorten vastaukset kysymykseen toivovatko he vanhempiensa palaavan vielä yhteen, jakaantuivat kolmella eri tavalla. Osa haastateltavista ei ole toivonut oikein missään vaiheessa vanhempien muuttavan takaisin yhteen. He ovat jo niin tottuneita siihen, että vanhemmat asuvat erillään. Tämä johtuu varmasti siitä, että haastateltavat ovat olleet niin nuoria eron hetkellä. He kertoivat, etteivät he osaa kuvitella vanhempiaan asumaan saman katon alle.

Kolme haastateltavista oli toivonut vanhempiensa muuttavan uudelleen yhteen avioeroa seuranneina ensimmäisinä vuosina. Yksi heistä oli toivonut noin puolen vuoden ajan, että vanhemmat palasivat takaisin yhteen. Yksi nuori oli jossakin vaiheessa toivonut vanhempiensa yhteenmuuttamista, mutta tällä hetkellä hänelle on aivan sama kuinka vanhemmat asuvat. Kaksi

nuorta oli toivonut yhteenpalaamisen tapahtuvan avioeroa seuranneen ensimmäisen vuoden aikana.

”No kyllähän se ensimmäinen vuosi oli varmaan sellainen, että teki mieli sanoa, että muuta nyt takaisin kotiin tai jotain tuollaista. Mutta nyt mä en osais kuvitellakaan niitä yhdessä. Ne on jotenkin aivan niin erilaisia ja sitten niihin on tavallaaan tutustunutkin erilailla, kun ne on ollu erikseen. Että ne ei ookaan isä ja äiti, vaan ne on niin kuin kaksi eri ihmistä.”
(T15)

Kaksi haastateltavista kertoi miettineensä asiaa nyt vanhempana. Vastauksista näkyy selvästi, että he ovat nyt vanhempina pystyneet ja osanneet pohtia asiaa syvällisemmin. Näin myös vastauksia antaessaan he pohtivat asiaa ennen kuin vastasivat.

”No en mä hirveesti oo. Niin no ehkä mä oon ajatellut, että jos ois vielä yhdes. Että olis vaan niin ku se perhe eikä olis mitään sellaisia uusia. Mutta en mä oo hirveesti ajatellut.”
(T16)

”No kyllä mä joskus aina isompana oon aatellut, että mä olisin ehkä halunnut sellaisen perheen, että sulla olis oikein sellainen ydinperhe. Että on vähän jäänyt tietysti vähän traamojakin vähän jollain lailla mieleen. Ois ollu joskus tosi mukava, joskus aattelin täs ihan hiljan, että olis ollu mukava asua saman katon alla ja. Vähän sellainen matkalaukkulapsi on ollu tässä aina välillä ja on aina vaihtanu kotia ja semmosta.” (T17)

”Mulle ei oo hirveesti piirtynyt sellainen koti, kun mulla on ollut kaks kotia, niin kumpaankaan kotiin ei oo ollut oikein hirveen sellainen kotitunne, kun on ollu kaks kotia ja on ollu vähän semmoista että. Se on tietysti vähän erilaista kuin muilla.” (T17)

5.3.4 Vanhempien uudet suhteet ja kuinka tullaan toimeen

Jokaisen haastateltavan äidillä on uusi miesystävä. Kaksi äideistä on uudelleen naimisissa ja toisella heistä on lapsi uuden miehen kanssa. Yhden haastateltavan isä oli mennyt uudelleen naimisiin, mutta eronnut sitten myöhemmin. Myös kaikilla isillä on ollut useampia suhteita. Haastattelujen hetkellä yksi isistä asuu yksin.

”Isällä ja äitilläkin kai on, tai on silläkin, mutta se väittää, ettei oo, vaikka se kähmää koko ajan sen miesystävää.” (P14)

Viisi haastateltavista toteaa, että he tulevat hyvin toimeen vanhempiensa uusien kumppaneiden kanssa. Yksi haastateltavista on kokenut vanhempiensa uudet suhteet aika rankkoina. Varsinkin äiti on tukeutunut omissa ihmissuhde-asioissaan tyttärensä apuun. Tytär on yrittänyt olla äitiä ymmärtävä. Hän kuvaa, että on aikuistunut *”ihan hirveesti”*, koska on joutunut käsittelemään aikuisten asioita ihan pienestä.

”Meillä äitilläkin on ollu paljon tuolla niin ku on ollu miehiä aina käynyt. On se ollut vähän rankkaa joskus, kun koko ajan on käynyt uusia koko ajan. Tää on vähä niin ku kuormittanut muakin välis, kun äiti on aina puhunut mulle kaikista aikuisten asioista puhunu niin ku lapsena, että mä oon ollu vähä. Se on kysynyt multa neuvoja ykstoista vuotiaalta.” (T17)

Äidin ja äitipuolen väliset riidat ovat tehneet tytön surulliseksi, varsinkin kun hän on kuullut muilta nuorilta, että heidän äidit ja äitipuolet ovat hyvissä väleissä. Hänen äitinsä on ollut aina vihainen kaikesta ja kateellinen toisille.

”On sitä nyt pienempänä tullut kuunneltua kun äiti raivoaa äitipuolelle ja semmosta on nähty kyllä paljon... Niin se (äiti) tuli aina viemään mut tohon. Niin ja joskus se sai aina jonkun hermokohtauksen ja tuli pihalle huutamaan. Mä menin sängyn alle piiloon ja .” (T17)

Edellä kuvatussa tapauksessa vanhempien väliset riidat ovat vaikuttaneet tyttären suhtautumiseen vanhempiensa uusiin kumppaneihin. Tytär ei esimerkiksi ollut luonut minkäänlaista suhdetta isän aikaisempaan avovaimoon. Isä on eronnut avovaimostaan jokin aika sitten. Tytär kokee olevansa nyt jo aika vanha eikä vanhempien suhteilla ole oikeastaan enää väliä. Hän kertoo, että hänelle on jäänyt huonoja kokemuksia jostain vanhempiensa parisuhteista, koska on kuullut kaikenlaista *”molemmista suunnista”*. Seurusteluasioista puhuttaessa haastateltava toteaa, että vanhempien suhdeasioilla on ollut sellainen vaikutus, että hänellä on seurustelusta erittäin mustat käsitykset ja että hän on erittäin epäluuloinen.

Yksi haastatelluista kertoo, että hänellä on hyvät välit sekä äidin miesystävän että isän naisystävän kanssa. Hän mainitsee, että tulee vähän paremmin toimeen isän naisystävän kanssa.

”Se (äiti) on nyt muuttanut sen miehen kanssa yhteen. Mä niin kuin puhun sille enemmän kuin äitille ja se sitten kertoo kaikki aina äidille. Se on niin kuin kun äitillä ei ole aikaa, niin sit se puhuttelee meitä.” (T12)

5.4 Koulumenestys ja kaverisuhteet

Koulunkäynti on sujunut kaikilla haastateltavilla hyvin. Yksi haastateltavista myöntää, että huonoja numeroita on tullut, mutta niille on aina ollut joku selitys. Hän myöntää, että tietokoneellaolo vie aikaa ja heikentää numeroita. Kaksi nuorta kertoo saaneensa tukiopetusta joskus alaluokilla. Toinen heistä on saanut matematiikassa ja toinen äidinkielessä, lähinnä lukemaan opetteluissa.

Vanhempien ero ei ole muuttanut nuorten läksyjentekorutiineja. Kaikki haastateltavat kertovat tehneensä läksyt yleensä aina itse yksin. Läksyjä ei oteta mukaan, kun mennään toisen vanhemman luo viikonloppuna. Haastateltavista kolme kuitenkin kertoo, että pyytää tarvittaessa apua äidiltään. Yksi pyytää apua isältään, lähinnä matematiikan kokeisiin luettaessa. Haastattelussa tulee sellainen kuva ja tunne, että nuoret ovat aina tottuneet selviämään läksyistä yksin itse. Vanhemmilta ei mielellään pyydetä apua. Tuntuu, että on luonnollista ja itsestään selvää selvitä niistä yksin.

”Mutta mulla ei oo ikinä tarvinnut koskaan auttaa. Mä oon aina tehnyt kaikki ite.” (T17)

”Mua ei oo oikeastaan niin kuin koskaan tarvinnut auttaa. Jos mä oon pyytänyt, niin se, joka on ollut siinä lähellä, niin on auttanut.” (T12)

Haastateltavat ovat suurimmaksi osaksi olleet alle kouluikäisiä, kun heidän vanhempansa ovat eronneet. Pienellä paikkakunnalla tieto vanhempien erosta on ollut jo koululla tiedossa haastateltavien aloittaessa koulun. Neljä vastaajista kertoo, ettei heillä ole tietoa siitä, onko koululle kerrottu erosta ja jos on, niin kuka on kertonut. Kaksi arvelee vanhempiensa kertoneen. Yksi haastateltava muistaa, että rehtorille laitettiin viesti asiasta.

Haastateltavia ei ole kiusattu koulussa vanhempien avioeron takia. Tilannetta on varmasti auttanut se, että vanhempien erot ovat tapahtuneet jo ennen koulun aloittamista. Toisaalta kaksi haastateltavaa on ollut eron tapahtuessa kouluikäisiä. Myöskään heidän kohdalla ei ole ollut havaittavissa kiusaamista. Koulunvaihtotilanteessa on saattanut olla kiusaamista, mutta se ei ole

liittynyt vanhempien avioeroon. Haastateltavilla on ollut vähän koulunvaihtoja. Vaikka asuntoa on vaihdettu samalla paikkakunnalla, niin koulu on pysynyt samana. Paikkakunnalta muutot ovat ajoittuneet aikaisempaan vaiheeseen ennen koulun aloittamista.

Kaikilla haastatelluilla on kavereita. Jotkut heistä kertovat, että lähes koko koulu on kaverina. Joillakin sitten taas on muutamia läheisiä kavereita ja lisäksi tuttuja. Yksi haastatelluista on itse kertonut kavereilleen vanhempiensa erosta. Useimmat ovat olleet niin nuoria, ettei heillä vielä ole ollut koulukavereita eron hetkellä. Yksi haastatelluista koki avioerosta ja paikkakunnalta muuton kertomisen erittäin raastavana. Toisaalta sitten uudelta paikkakunnalta löytyi heti kavereita.

”Sitten mä en mennyt kouluun koko päivänä, mä vaan itkin siellä koko päivän. No se oli tosi hankala kun tiesi, että kavereille pitää kertoa ja jättää ne niin kuin tänne. Niin se oli tosi vaikeaa. Onneksi mulla oli niin ymmärtäväiset ne kaverit, että ne ymmärtää, etten mä voi jäädä.” (T12)

5.5 Apua nuorille

5.5.1 Millaista apua ja tukea nuoret ovat saaneet?

Kukaan haastateltavista ei ole käynyt juttelemassa psykologin, perheneuvolan työntekijöiden eikä myöskään koulukuraattorin kanssa vanhempien avioeroon liittyvissä asioissa. Neljä nuorta mainitsi, että ovat käyneet kuraattorin luona silloin, kun kaikki luokalta kävivät yksitellen. Toiset heistä mainitsivat käynnin ”pakollisena” käyntinä. Toiset sanoivat käyneensä vuosittain, kun on pyydetty.

”En mä muuten oo niin kuin tullut kysymään kuraattoria, että tarttis jutella sillä lailla, että ei oo ollu mitään.” (T13)

Haastateltavilta kysyttiin onko heillä ollut ketään kodin ulkopuolista aikuista henkilöä, jonka kanssa he ovat voineet tai on ollut helppo puhua avioeroon liittyvistä asioista. Suurin osa heistä vastasi, ettei tällaista aikuista ole ollut. Joku totesi, ettei pysty paljon puhumaan asiasta kenellekään. Avioeroasiasta on vaikea avautua, vaikka siitä on jo kulunut aikaa.

Ritala-Koskisen tutkimuksessa (2001, 131) on tullut esille, että selkeästi tärkein ja luontevin keskustelukumppani lapsille oli heidän biologinen äitinsä. Äidin kanssa asuvaa isäpuolta ei koettu läheskään yhtä hyvänä keskustelukumppanina. Toisaalta sitten taas isäpuolelle kerrottiin enemmän asioita kuin muualla asuvalle biologiselle isälle. Tutkimuksessani kaksi haastateltavaa mainitsi äidin henkilöksi, jolle on helppo puhua. Yksi haastateltavista kertoo tällaisia aikuisia olevan äiti, isä ja mummo.

”No ehkä äitille on sillä lailla kaikista niin kuin ihan kaikesta pystyy puhua. Kyllä mä isän kanssakin puhun ihan kaikesta, mutta ei siinä vaan oikein tuu sellaisia syvällisiä asioita sitten keskusteltua.” (T13)

”Kyllä se (äiti) niin kuin aika paljon mua ymmärsi. Se oli ite kokenut aika paljon pahempaa.” (T12)

Samalla tavoin kaksi haastateltavaa sanoo juttelevansa siskonsa kanssa. Siskot ovat lähes samanikäisiä.

Me puhutaan paljon mun siskon kanssa, kun se on vähän vanhempi, kun mä oon sitä niin henkisesti kasvattanut mun jutuilla.” (T17)

Kaikki haastateltavat kertovat juttelevansa asioistaan ja varsinkin avioeroon liittyvistä asioista kavereidensa kanssa. Kavereille on helppo puhua ja haastateltavat kokevat saavansa heiltä paljon ymmärrystä vaikeissa tilanteissa eivätkä näin ollen koe tarvitsevansa aikuisia, joille puhua. Jos kavereita ei olisi, niin sitten ei varmaan olisi ketään.

”En mä niin kuin opettajalle. Mä puhuin mun kavereille. Niille on hyvä avautua, ne ymmärtää mua tosi hyvin ja näin. Mä en niin kuin aikuisille pysty puhumaan tollasista asioista.” (T12)

Haastateltavien mielestä kavereille voi puhua kaikesta. Lähes kaikilla on kokemus siitä, että kavereihin voi luottaa eivätkä nämä kerro henkilökohtaisia ja arkoja asioita toisille. Nuoret jakavat kaveripiirinsä tosi luotettaviin ja läheisiin ystäviin sekä hyviin kavereihin. Luotettaville ja läheisille voi puhua kaikista asioista. Hyvien kavereiden kanssa puhutaan muista asioista, mutta heille ei voi avautua avioero-asioista.

”Tai no sille mun kaverille mä kerron ihan kaiken, mutta sitten sellaisia juttuja, jota tulee sitten koko sille porukalle kerrottua” (T13)

5.5.2 Millaista apua nuoret olisivat toivoneet saavansa

Vastaajista neljä toteaa, etteivät ole kaivanneet kodin ulkopuolista aikuista, jolle puhua avioerosta tai muista vaikeista asioista. Heidän mielestään kaverit riittävät ja tilanteen kannalta on ollut vain parempi, että on jutellut kavereille. Yksi vastaajista ei oikein tiedä olisiko kaivannut kodin ulkopuolista aikuista, jolle puhua. Yhdelle haastateltavista ei ole tullut sellaisia asioita, joista ei voisi kertoa vanhemmilleen. Yksi haastateltavista vastaa kysymykseen kodin ulkopuolisesta aikuisesta, jolle voisi puhua, että varmaan joku terveydenhoitaja tai joku *”tommonen kuraattori just.”*

Yhden haastateltavan mielestä ei oikein ole ollut ketään aikuista, jolle voisi puhua. Kysyttäessä voisiko mummo olla tällainen aikuinen, niin hänen mielestään mummo on niin kova juoruamaan, ettei hänelle uskalla kertoa mitään. Yksi haastateltava on aina ollut enemmän itsenäinen ja miettinyt itse niitä asioita.

”En mä usko. Musta tuntuu, että se on vaan paree, että jos siihen tulee joku aikuinen, että justiin jollakin kuraattorilla olis pitänyt ruveta käymään joka viikko tai, niin sitten mä olisin tehnyt siitä varmaan ittelleni sellaisen kauhean ongelman. Että ennemmin varmaan on päässyt näin, että on vaan antanut asian olla.” (T15)

5.5.3 Miten avioeron kokeneita nuoria voisi tukea?

Kaikki haastateltavat ovat erittäin myötätuntoisia toisia nuoria kohtaan, jotka myös kokevat vanhempiensa avioeron. Kuitenkin haastateltavista neljä ei oikein tiedä, kuinka auttaisivat. Heidän mielestään kaverin auttamiseen ei oikein ole mitään keinoa. Varsinkaan pojat eivät osanneet sanoa mikä auttaisi. Yksi haastateltava kertoi, että hän ohjaisi kaveriaan puhumaan jonkun kanssa.

”No mä sanoisin, että sen kannattais puhua jollekin toiselle sen kaverille tai jollekin aikuiselle.” (T12)

Kolme vastaajaa oli valmiina auttamaan henkilökohtaisesti. He olivat halukkaita kertomaan omasta elämästään ja kokemuksistaan, koska ovat myös kokeneet vanhempiansa avioeron. Lisäksi heillä on halu kuunnella toisia ja painottivat sitä, että heille voi kertoa kaiken. He olivat halukkaita myös kertomaan käytännön asioista eli esimerkiksi siitä, kuinka on toimittu tapaamisten suhteen. Yksi näistä haastateltavista näki mahdollisena myös, että kuraattorin tukea voisi tarjota.

”Hänelle (haastateltavalle itselleen) saa tietysti puhua, koska hän tietää miltä tuntuu ja jollekin joka on kokenut samanlaista. Jos oikein paha suru, niin voi mennä vaikka koulukuraattorille.” (T17)

No tietysti aina netissäkin on kaikenmaailman juttuja, että on kaikkia koulukuraattoreita. Varmaan joku läheinen opettaja, joku naisopettajakin vois olla joku. En nyt tiedä oikein muita....no tietysti kuraattori nyt, semmosta.” (T17)

Yksi nuori ei osaa oikein ajatella miten voisi auttaa. Hänen omalla kohdallaan toinen nuori ei ole oikein osannut auttaa.

”No en mä oikein tiää, ku silloinki ku, öh, kun mun vanhemmat eros, niin mulla oli yks kaveri, jonka vanhemmat oli eronnut ja sitten sillä oli itellään niin huonoja kokemuksia siitä, että ei ollu oikein mitään sellaista kavereia tai tavallaan kukaan ei saanut sanottua mulle mitään. Se oli sitten, että näin nyt tapahtui ja sitten vaan piti jatkaa siitä.” (T15)

6 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksessani lähdin liikkeelle nuorten tuottamasta tiedosta ja heidän kokemuksistaan vanhempien avioerosta siten, kun nuoret asioistaan kertoivat. Lisäksi kysymysten asettelulla halusin saada selville kokevatko nuoret saavansa riittävästi apua ja tukea koulun sosiaalityöltä. Näihin kysymyksiini sain mielestäni vastauksia. Osittain vastaukset olivat yllättäviä. Näin koulukuraattorina ja koulun sosiaalityöntekijänä odotukset olivat korkealla siitä, että nuoret tarvitsevat meidän apuamme selvitäkseen vanhempiensa avioerosta. Näin ei kuitenkaan ollut, vaan nuoret puhuivat huolistaan mieluummin kavereilleen. Jotkut pystyivät puhumaan kotona toiselle vanhemmistaan ja useimmiten se oli äiti. Joillakin nuorilla ei kuitenkaan ollut yhtään aikuista kenelle puhua.

Tutkimuksen tekeminen oli mielenkiintoista ja ajatuksia herättävää. On huomioitava, että tutkimustulosten yleistettävyyys tällaisessa tutkimuksessa on hankalaa, koska otoskoko oli pieni. Haastatteluhetket nuorten kanssa vaativat keskittymistä niin, että sai lyhyestäkin vastauksesta muodostettua käsityksen siitä, mitä nuori tarkoitti ja piti pystyä tekemään vielä tarkentavia kysymyksiä. Olen lähestynyt tutkimustehtävääni kuuntelemalla nuorten, yläkouluikäisten omaa ääntä, eli miten he kokevat ja muistavat elämää suuresti muuttaneesta tapahtumasta. Koin, että tutkimustyöni olisi laajentunut liikaa, jos olisin haastatellut myös alakouluikäisiä lapsia, joten päätin jättää heidän haastattelemisen ja keskityin vain yläkouluikäisiin.

Kuultuani nuorten kokemuksia vanhempiensa erosta, voin todeta, että avioero vaikuttaa aina lapsiin ja nuoriin. Kiintymyssuhteet vanhempien ja lasten välillä saattavat muuttua. Pienen lapsen kiintymyssuhde voi vaarantua avioeron seurauksena ja tällä voi olla kauaskantoiset seuraukset. Lapset pitävät tärkeänä perhe-elämää ja perhesuhteita myös eron jälkeen. Lapsen mielestä arvokkaimpia asioita omassa perheessä ovat yhdessäolo ja tunne siitä, että häntä rakastetaan ja pidetään huolta. Yhteiskunnan ja myös perheiden tasolla tulisi panostaa perheiden auttamiseen ja tukemiseen sekä perhesuhteiden ylläpitämiseen.

Lapsen tulee saada aikuisen jatkuvaa hoivaa ja tuntea olevansa rakastettu. Kiintymyssuhde äitiin ja isään rakentuu yhdessäolon ja vuorovaikutuksen kautta. Tutkimuksessani nousi esille, että kaikilla vastaajilla on ollut vanhempien avioeroon liittyvät asiat mielessä, vaikka he ovat olleet melko nuoria avioeron tapahtuessa. Pohdin, että olisiko tutkimuksestani tullut tuloksiltaan toisenlainen ja avuntarve tullut toisella tapaa esille, jos vanhempien avioero olisi tapahtunut hiljattain eikä silloin,

kun haastateltavat olivat vielä paljon nuorempia? Mielestäni, jos avioero olisi tapahtunut äskettäin, niin nuorten tunteet ja tuntemukset olisivat olleet mielessä ja muistissa paremmin ja haastateltavat olisivat ehkä osanneet tulkita niitä paremmin.

Suomalaisissa ja kansainvälisissä avioerotutkimuksissa on noussut esille kuinka perheen ongelmat vaikuttavat lasten ja nuorten käyttäytymiseen. Lasten ja nuorten oireilu alkaa yleensä jo ennen vanhempien eroa. Kun perheessä on ongelmia ja vanhemmat riitelevät usein, lapset ja nuoret käyttäytyvät levottomasti. Eri-ikäiset lapset reagoivat eri tavalla. Pienemmät lapset vain aistivat jännittyneen ilmapiirin ja ahdistuvat siitä. Vanhemmat lapset kuulevat aikuisten puhuvan avioerosta ja pystyvät käsittelemään asiaa paremmin. Tieto perheen vaikeuksista ja nimenomaan avioliittoon liittyvistä vaikeuksista tulee koulun tietoon vasta siinä vaiheessa, kun on jo erottu. Kouluissa jännittynyt kodin tilanne näkyy usein levottomuutena ja keskittymisvaikeutena. Lapsen tai nuoren vaikeuksien ajatellaan johtuvan esimerkiksi oppimisvaikeudesta tai murrosiän tuomasta levottomuudesta ja taustalla onkin kriisi perheessä.

Hyvin usein lapsi tai nuori tuntee pelkoa kodin tilanteesta. He eivät uskalla sanoa ääneen niitä ahdistavia asioita, joita he ovat mielessään pohtineet pidemmän aikaa. Heistä tuntuu pelottavalta ajatus, että vanhemmat eroaisivat ja näin koko heidän perheensä elämä muuttuisi. Lapsi tai nuori ei uskalla kertoa pelkojansa opettajille. Kysyttäessä nuorelta miten kotona sujuu vanhempien kanssa ja millaiset välit vanhemmilla on, niin vastauksena saattaa olla, että *"kyllä niillä vähän joskus on riitoja, mutta ei pahoja"*. Kodin vaikeuksia salataan ja lasta tai nuorta on saatettu kieltää puhumasta kodin asioista. Perhe on saattanut asua erillään jo useita viikkoja ennen kuin tieto erosta tulee koululle. Tässä vaiheessa lapsen tai nuoren turvattomuus on kestänyt jo pitkään. Tärkeää olisi, että vanhemmat pystyisivät kertomaan opettajille avioerosta mahdollisimman varhain. Näin koululla pystyttäisiin huomioimaan lasta ja nuorta riittävästi ja antamaan tukea niin, että lapsi uskaltaisi kertoa peloistaan ja ahdistuksistaan. Koulun oppilashuollon tehtävänä on olla perheen kasvatuksen tukena.

Tutkimukseni haastateltavista lähes kaikki ovat asuneet samalla paikkakunnalla. Tämä on varmasti yksi kantava voima avioerosta selviämisessä, koska ystävät ja sukulaiset muodostavat tukiverkoston, vaikka haastateltavat eivät heille puhukaan avioerosta tai muista ahdistavista asioista. Suurin osa haastateltavista on asunut äidin kanssa ja isät ovat olleet etävanhempina. Murrosikäiset tapaavat harvemmin etävanhempiaan. Nuorten puheesta kuulee, että nyt vanhempina he nauttivat siitä, kun voivat itse päättää koska menevät ja tulevat. Tilanne vahvistaa itsenäistymistä. Tämähän

on tyypillistä kaikille murrosikäisille, että vanhemmat jätetään taka-alalle, on sitten kyse perheestä, joka edelleen asuu yhdessä tai perheestä, jossa vanhemmat ovat eronneet.

Tutkimuksessa oli yllättävää, ettei lapsille ollut kerrottu tapaamisjärjestelyistä. Onko ajateltu, että lapset ovat olleet niin pieniä, etteivät he muista tai osaa oikein ajatella? Kuitenkin tapaamisjärjestelyistä oli sovittu ja olisi mielestäni lasten edun kannalta ollut oikein, että heille olisi kerrottu hyvinkin tarkasti järjestelyistä. Toisaalta voi olla, että heille on voitu kertoa, silloin kun he olivat pieniä, mutta he eivät nyt muista. Nyt nuoruuden ja aikuisuuden kynnyksellä tulisi asioista puhua uudelleen ja kertoa miten vanhemmat ovat päätyneet tiettyihin ratkaisuihin.

Tutkimukseni haastateltavat huolehtivat itse omista asioistaan esimerkiksi läksyistä. Niiden tekemiseen ei pyydetä helposti apua. Tämä heijastuu myös avunpyytämiseen muissakin ihmissuhdeasioissa ja -vaikeuksissa. Esimerkiksi koulukuraattorin luo ei oikein osata hakeutua. Mietin, että onko nuorten mielestä niin, että se osoittaa tietyllä tapaa heikkoutta, jos en selviä itse. Petätkö näin itseäni ja aiheutanko huolta vanhemmilleni, joilla on nyt niin vaikeaa? Jos vertaan näitä nuoria saman ikäisiin nuoriin, niin avioeron kokeneet tuntuvat olevan itsenäisempiä, vaikka ikää on vielä vähän eikä aikuisuuteen olisi mitään kiirettä.

Tässä tutkimuksessa nousi esille, että kaikilla haastateltavilla on hyvät välit vanhempiensa kanssa. Kertooko se siitä, että ero tuntuu luonnolliselta? Luonnollisen asian siitä on tehnyt se, että haastateltavat ovat olleet nuorempia ja pienempiä lapsia avioeron tapahtuessa. Voitaisiin kai sanoa, että nuoret ovat tottuneet tähän "elämäntyyliin". Jollain tapaa voisi sanoa, että edelleen näyttää siltä, että vanhempien mielen pahoittaminen tuntuu pahalta, eikä sitä haluttaisi tehdä. Nuorten vastauksista kuvastuu se, että vanhemmat ovat heille tosi tärkeitä ja heidät koetaan tärkeinä. Toisaalta puhutaan, että *"saan käydä aina kun haluan enkä ole oikein nyt ehtinyt, käyn harvemmin..."* Tässä iässä, 14-vuotiaana, omaa äitiä ja isää ei voi korvata kukaan, vaikka irtaantumista vanhemmista tapahtuukin. Joidenkin nuorten puheessa on havaittavissa jo halu lähteä maailmalle ja itseluottamus on hyvä, *"minä selviän"*.

Vanhempien muuttaminen takaisin yhteen tuntuu jotenkin olevan aihe, josta ei osata puhua tai ei haluta puhua. Muutama nuori myönsi aikaisemmin toivoneensa yhteenmuuttamista, mutta nyt ajatus tuntuu oudolta. Kaikki ovat kyllä miettineet asiaa aiemminkin. Kukaan vastaajista ei vaikuta siltä, että esitin kysymyksen, jota hän ei ole koskaan miettinyt.

Vaikuttaisi ainakin näiden haastattelujen perusteella, ettei vanhempien seurustelusuhteilla ole suurta merkitystä nuorille, eikä niitä oteta niin vakavasti. Joku ei edes ensin muistanut onko äiti uudelleen naimisissa. Nuoret kertovat tulevansa toimeen hyvin vanhempiensa uusien kumppaneiden kanssa. Kukaan haastateltavista ei hauku heitä eikä vertaa heitä omiin vanhempiinsa. Yksi asia mistä nuoret eivät pidä on, jos vanhempien kumppanit ja seurustelusuhteet vaihtuvat ja niitä on paljon. Osa vanhemmista ei välttämättä kerro suhteistaan pitkään aikaan. Ehkä se on ollut hyvä asia, koska nuori ei halua sekaantua vanhempiensa seurusteluasioihin. Esimerkiksi yksi haastateltavista oli joutunut tukemaan ja jopa neuvomaan äitiään seurusteluun liittyvissä asioissa eikä se ollut tietenkään tuntunut hyvältä, vaan jopa piinaavalta ja hämmentävältä.

Tämän tutkimuksen yllättävänä tuloksena voidaan pitää sitä, kuinka kaikki nuoret kokivat kaverit niin tärkeinä, että vain heille kerrotaan omista vaikeista asioista ja kotiin liittyvistä huolista. Hyvin vahvasti tulee kuva, että näillä nuorilla on kuitenkin sellaisen aikuisen puute, jolle voisi jutella arimmistakin asioista. Kuinka meidän sosiaalitoimen ja koulun ammattilaisten tulisi tähän reagoida? Missä vaiheessa tukea tulisi tarjota, niin, että nuori pystyisi ja haluaisi ottaa sitä vastaan? Voi olla, että me ammattilaiset olemme nuorten silmissä liian kaukaisia ja virallisia. Nuoren saattaa olla hyvin vaikea luottaa kodin ulkopuolisiin aikuisiin. Ovathan avioerolapset saattaneet kokea hyläytystuntemuksia ja pettymyksiä omien vanhempiensa taholta. On mielenkiintoista huomata myös se, että kukaan haastateltavista ei mainitse juttelevansa vaikeista asioista sisko- tai velipuolille. Tästä tulee tunne, että nämä sisko- ja velipuolet jäävät aika kaukaisiksi.

Lasten ja nuorten kanssa työtä tekevänä ammattilaisena voisin ajatella, että nythän me voimme huokaista helpotuksesta, kun tutkimuksessani tuli esille, etteivät nuoret kaipaa kodin ulkopuolista aikuista, jolle puhua. Avioerotutkimuksissa on kuitenkin tullut esille, että käsittelemättömät tunteet ovat jättäneet tunnesolmuja, jotka saattavat vaikeuttaa myöhempien ihmissuhteiden solmimista ja sitten näitä solmuja avataan myöhemmin jopa keski-ikäisenä. Eroavat perheet tarvitsevat yksilöllistä tukea. Jokainen ero on varmasti erilainen. Meillä tulisi olla rohkeutta kohdata ja puhua suoraan eroon liittyvistä asioista vanhempien kanssa.

Avioeroa käsittelevissä tutkimuksissa on todettu, että lapsilla tulisi olla joku kodin ulkopuolinen henkilö, jolle hän voisi kertoa tuntemuksistaan avioeron kohdatessa perhettä. Tällaista tutkimustulosta en saanut tutkimuksessani. Tämä oli tavallaan yllättävää ja nyt mietinkin kuinka ne nuoret, jotka kokevat, ettei aikuisille voi puhua, selviävät avioeron aiheuttamasta kriisistä. Aiemmissa tutkimuksissa on tullut selkeästi esille, että vanhemmat eivät välttämättä pysty

huomioimaan lapsiaan riittävästi avioeron jälkeen. Kodin ulkopuolisen henkilön kanssa jutellessaan lapsen tai nuoren ei tarvitse ajatella miltä kuulijasta tuntuu, kun tämä kuulee mitä lapsi tai nuori pelkää tai mikä tuntuu pahalta vanhempien avioerossa. On todettu, että lapsi tai nuori ei voi kertoa huolistaan toiselle vanhemmista, koska lapsi on lojaali kumpaakin vanhempaansa kohtaan eikä hän halua loukata kumpaakaan uskoutumalla vain toiselle.

Oppilashuolto on mielestäni kehittynyt huomasti. Oppilaita tuetaan ja autetaan opillisesti ja heidän henkisestä jaksamisestaan huolehditaan. Lisäksi huolen herätessä oppilaan tilannetta pyritään hoitamaan kokonaisvaltaisesti. Hyvä asia on, että perheet otetaan yhä enemmän mukaan oppilashuoltotyöhön. Näin pystytään tukemaan koko perhettä. Hyvin usein oppilaan huonon käytöksen ja ongelmien taustalla on yhtenä syynä perheen ongelmat.

Parannettavaa kuitenkin löytyy tämän päivän oppilashuollossa. Ennaltaehkäisevään työhön tulisi pystyä panostamaan enemmän. On kaikkien etu, jos tukea annetaan jo ennen kuin ongelmia alkaa ilmetä. Näkisin, että opettajien nopea puuttuminen ja reagoiminen tilanteisiin on erittäin tärkeää. Alakouluissa luokanopettaja pitää yhteyttä oppilaan kotiin luontevasti ja ongelmat eivät välttämättä pääse kasvamaan suuriksi. Lisäksi alakoululaisen vanhemmat ottavat yhteyttä opettajaan useammin ja nopeammin kuin yläkoululaisen vanhemmat. Ongelmana näen juuri yläkoulujen luokanvalvojien yhteistyön kotien kanssa. Tilannetta yläkouluissa hankaloittaa se, että kanssakäyminen oppilaan kanssa ei ole niin tiivistä. Saattaa olla tilanteita, ettei luokanvalvoja opeta omalle luokalleen mitään eikä näin ollen tapaa oppilaitaan juuri ollenkaan. Tällöin tarvitaan yhteistyötä opettajien kesken ja herkkyyttä ilmoittaa luokanvalvojalle havaitsemistaan muutoksista oppilaan koulunkäynnissä ja heränneistä huolista salassapidettävät seikat huomioiden.

Koulukuraattorin näkökulmasta uusi elokuussa 2014 voimaan astunut laki tuo haasteita työn tekemiselle. Lain myötä työhön tulee määräaikoja, joita tulee noudattaa. Niiden noudattaminen tuntuu tällä hetkellä melko vaikealta, koska työtä on paljon eikä ennaltaehkäisevää työtä ehdi tekemään tarpeeksi. Määräaikojen noudattaminen luo lisäksi paineita työhön ja kiire näkyy ja tuntuu työntekijän jaksamisessa. Uuden lain odotetaan mahdollistavan ennaltaehkäisevän työn tekemisen ja selkeyttävän kuraattoreiden työnkuvaa. Tähän mielestäni päästäisiin resursseja lisäämällä, mutta onko kunnissa taloudellisesti mahdollisuutta tähän. Näin oppilaiden ongelmiin ja haasteisiin pystyttäisiin puuttumaan aikaisemmin. Koululuokkien kanssa tulisi voida tehdä enemmän yhteistyötä ja näin lisättyä yhteisöllistä työtä. Tärkeä asia, joka tuli tutkimuksessani esille, on vanhemmille annettava tuki kasvatuksessa. Tukemalla vanhempia heidän olisi helpompi puhua

vaikeuksistaan, eivätkä he kokisi jäävänsä yksin. Kuitenkin voidaan todeta, että Uusi oppilas- ja opiskelijahuoltolaki on hyvä asia, koska se tuo kauan kaivattua selkeyttä oppilashuollon toimintaan. Siinä korostetaan oppilaan ja perheen kannalta tärkeitä asioita. Lailla vahvistetaan, että lasten ja nuorten opettaminen ja kasvattaminen on yhteistyötä, johon koulu ja vanhemmat osallistuvat. Meidän tulee taata, että ne lapset ja nuoret, jotka apua tarvitsevat, saavat sitä riittävän nopeasti ja tehokkaasti.

Avioerolasten tuntemuksia on tutkittu aiemminkin ja tutkimuksissa on tullut esille, etteivät nuoret puhu kodin ulkopuolisille aikuisille. Oma tutkimukseni vahvisti jo tätä olemassa olevaa tietoa. Vanhempien tulisi huomioida lapsiaan eroprosessin aikana. Lapset ja nuoret tarvitsevat molempien vanhempiensa aikaa ja huomiota. Ammattilaisten tulisi vahvistaa ja tukea vanhempia sekä antaa heille työkaluja niin, että he osaisivat ottaa puheeksi avioeroon liittyviä asioita lastensa kanssa. Erittäin tärkeää tämä on silloin, kun uudet kumppanit ilmaantuvat vanhempien elämään. Lapsia ja nuoria ei saisi jättää ulkopuolelle. On toisaalta ymmärrettävää, etteivät vanhemmat ole halukkaita puhumaan kodin tilanteesta. Vanhempien omat ahdistuksen, surun ja pelon tunteet ovat niin voimakkaita, etteivät he pysty huomioimaan lapsiaan ja kohtaamaan lastensa tuskaa. Näkisin tärkeänä, että lapsia ja vanhempia kohtaavat ammattilaiset kertoisivat vanhemmille, kun saavat tietoa perheen tilanteesta, että auttajia on ja me kuljemme kyllä rinnalla. Heitä ei jätetä yksin.

Mielestäni olisi tärkeää luoda järjestelmä, jossa lasten ja nuorten tukikäynnit jonkun asiantuntijan, esimerkiksi koulukuraattorin, perheneuvolan työntekijän, tai psykologin luona vanhempien avioeron jälkeen tulisivat tavallaan pakollisiksi. Varsinkin silloin, kun avioero on yhtäkkinen tai avioeron syynä on perheväkivalta. Tiedän, että jotkut vanhemmat ovat hakeneet apua lapsilleen ammattiauttajilta ja lapsi on näin saanut apua omien tunteidensa läpikäymiseen. Kun tukikäynneistä tehtäisiin normaalikäytäntö, niin uskoisin tämän helpottavan myös vanhempien oloa ja he tietäisivät, että lapsi tai nuori saa apua, vaikka he itse eivät pysty sitä antamaan.

Mietin myös, voitaisiinko avioerojen haittavaikutuksia vähentää vanhempien kohdalla, esimerkiksi pidentämällä harkinta-aikaa ja vaatimalla myös vanhempia osallistumaan tukikäynteihin perheasiainneuvottelukeskuksissa tai perheneuvoloissa. Tai tulisiko vanhempien käydä avioeron hakemisen jälkeen "pakollinen avioerovalmennuskurssi" ennen kuin heille myönnettäisiin ero. Ehkäpä pakolla ei saavutettaisi ainakaan lapsien kannalta toivottua tulosta. Tärkeää kuitenkin on, että vanhemmat saisivat tukea omien tunteidensa läpikäymiseen ja ulkopuolinen auttaja auttaisi myös vanhempia näkemään lastensa tarpeet eivätkä lapset kokisi jäävänsä ulkopuolisiksi.

Ennaltaehkäisevä työ on tärkeää. Perheiden tulisi saada tukea ja kannustusta niin, että he kokevat selviävänsä vaikeista ajoista, joita jokaisessa perheessä ja parisuhteessa varmasti tulee eteen. Vanhemmilla tulisi olla tunne, että aina löytyy tahoja, joihin voi ottaa yhteyttä, jos omat keinot tai voimat uhkaavat loppua. Kunnissa tehtävä perhetyö on keskeisen tärkeässä asemassa. Hyvin monissa kunnissa ja kaupungeissa on kuitenkin tilanne niin, että perhetyö astuu perheen tueksi vasta lastensuojeluilmoituksen tekemisen jälkeen. Perhetyötä tarjotaan neuvolan kautta pikkulapsiperheille ja tämä on hyvä asia, mutta kouluikäisten perheet eivät sitä saa. Tilanne on kehittynyt jo vakavaksi, jos perheen lapsista tai nuorista tehdään lastensuojeluilmoitus eikä tällöin voida enää puhua ennaltaehkäisevästä työstä.

Jatkotutkimusta voidaan mielestäni tehdä haastattelemalla koulukuraattoreita ja selvittämällä kokevatko he pystyvänsä riittävästi tukemaan ja auttamaan lapsia ja nuoria vanhempien avioerotilanteessa. Olisi mielenkiintoista selvittää onko koulukuraattoreilla omasta mielestään riittävästi resursseja kohdata ja selvittää tarkemmin lapsen tai nuoren pahanolon syitä. Lisäksi uuden lain velvoittamina koulukuraattoreiden tulisi tehdä yhä enemmän ennaltaehkäisevää työtä. Onko tämä koulukuraattoreiden mielestä mahdollista toteuttaa, jos resursseja ei lisätä.

LÄHTEET

Aaltola, Juhani & Valli Raine (2001) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. PS -kustannus. Jyväskylä.

Aaltola, Juhani & Valli Raine (2007) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. PS-kustannus. Juva.

Aaltonen, Anna-Kaisa (2004) Lapsen tapaamisoikeus tuomioistuinten todellisuudessa. Teoksessa Susanna Kalavainen (toim.) (2004). Valvotut tapaamiset lapsen turvana. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 33. Helsinki: Nykypaino. (58–75).

Alasuutari, M. 2005. Mikä rakentaa vuorovaikutusta lapsen haastattelussa? Teoksessa Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (toim.) Haastattelu: Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 145–162.

Ahrons, Constance R. & Tanner, Jennifer L. (2003) Adult Children and Their Fathers: Relationship Changes 20 Years after Parental Divorce. *Family Relations*. 52 (4) 340–351.

Amato, Paul R. & Afifi, Tamara D. (2006) Feeling Caught Between Parents: Adult Children's Relations With Parents and Subjective Well-Being. *Journal of Marriage and Family*. 68 (1) 222–235.

Antikainen, Mari (2007) Sosiaalityöntekijän asiantuntijuus lapsen huolto- ja tapaamissopimuspalvelussa. Kuopion Yliopisto. Kuopion yliopiston julkaisuja E, Yhteiskuntatieteet, no 148. www.uku.fi/vaitokset/2007. Viitattu 10.12.2011.

Arajärvi, Terttu & Koski, Maija- Liisa (1989) Lapset ja avioero. Helsinki: Tammi.

Ayalon, Ofra & Flasher, Adina (1997) Ketjureaktio, lapset ja avioero. Suomentanut Jorma Penttinen. Juva: Wsoy.

Bowlby, John (1969/1982) Attachment and loss. Vol 1; Attachment. Harmondsworth: Penguin books.

- Bowlby, John (1973/1998) Attachment and loss. Vol 2; Separation. Harmondsworth: Penguin books.
- Bowlby, John (1980/1998) Attachment and loss. Vol 3; Loss, sadness and depression. Harmondsworth: Penguin books.
- Dunderfelt, Tony (1990) Elämäntapa- ja kehityspsykologia. Lapsen kasvusta yksilön henkiseen kehitykseen. Helsinki: Wsoy
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere. vastapaino.
- Eskonen, Inkeri (2005) Perheväkivalta lasten kertomana. Acta Universitatis Tamperensis 1107. Tampere: Tampereen Yliopistopaino.
- Emery, Robert (1994) Renegotiating family relationships: divorce, child custody and mediation. New York: Guilford Press.
- Fabricius, William V. (2003) Listening to Children of Divorce: New Findings That Diverge from Wallerstein, Lewis and Blakeslee. Family Relations. 52 (4) 385–396.
- Forss, Anne & Säkkinen, Salla. Lapsen elatus ja hoito 2013. Tilastoraportti. 16/2013. Terveystieteiden ja Hyvinvoinnin laitos.
- Forsberg, Hannele (2002) Lasten asiakkuudet ja kokemukset turvakodissa. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisuja 31. Helsinki: Nykypaino.
- Forsberg Hannele & Nätkin Ritva (2003) Perhe murroksessa – Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki Gaudeamus Kirja / Oy Yliopistokustannus University Press Finland.
- Gagne, Marie – Helene & Drapeau, Sylvie & Melancon, Claudiane & Saint-Jaques, Marie-Christine & Lepine, Rachel (2007) Links Between Parental Psychological Violence, Other Family Disturbances, and Children's Adjustment. Family Process. 46 (4) 523–542.
- Glaser, Danya (2001) Lasten pahoinpitelyn ja laiminlyönnin vaikutukset aivoihin- kirjallisuuskatsaus. Teoksessa Jari Sinkkonen & Mirjam Kalland (2001) Varhaiset ihmissuhteet ja

niiden häiriytyminen. Vantaa: Wsoy, 67–114.

Haugen, Gry Mette D. (2010) Children's Perspectives on Everyday Experiences of Shared Residence: Time, Emotions and Agency Dilemmas. *Children & Society*. 24 (2) 112–122.

Hautamäki, Airi (2001) Kiintymyssuhdeteoria – teoria yksilön (kiin(nit)tymisestä tärkeisiin toisiin ihmisiin, kiintymyssuhteen katkoksista ja merkityksestä kehitykselle. Teoksessa Jari Sinkkonen & Mirjam Kalland (2001) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriytyminen. Vantaa: Wsoy, 13–59.

Hautamäki, Airi (2011) Lapsen kiintymyssuhteet ja niiden vaarantuminen. Teoksessa Jari Sinkkonen & Mirjam Kalland (2011) Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: Wsoy pro, 29–70.

Hautanen, Teija (2010) Väkivalta ja huoltoriidat. *Acta Universitatis Tampereensis* 1544. Tampere: Tampereen Yliopistopaino.

HE. Hallituksen esitys eduskunnalle oppilas- ja opiskelijahuoltolaiksi ja laeiksi eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta. Luonnos 30.11.2012. Viitattu 20.10.2013.

http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Koulutus/koulutuspoltiikka/vireilla_koulutus/oppilas_ja_opiskelijahuolto/liitteet/HE_oppilas- ja_opiskelijahuoltolaiksi_30_11_2012.pdf

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2001) Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsingin yliopisto: Helsinki.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (2001) Tutki ja kirjoita. Tammi: Helsinki.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (2007) Tutki ja kirjoita. Tammi: Helsinki.

Hokkanen, Tiina (2005) Äitinä ja isänä eron jälkeen. Yhteishuoltajavanhemmuus arjen kokemuksena. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.

Honkanen, Eija & Suomala, Anne (2009) Oppilashuollon käsikirja. Tammi: Helsinki.

Huttunen, Jouko (2001) Isänä olemisen uudet suunnat. Juva: PS – kustannus.

Isoherranen, Kaarina & Rekola, Leena & Nurminen, Raija (2008) Enemmän yhdessä. Moniammatillinen yhteistyö. Wsoy oppimateriaalit. Helsinki.

Jarasto, Pirkko & Sinervo, Nina (1999) Elämää varten. Murrosikäisen ja nuoren maailma. Jyväskylä. Helsinki.

Jauhiainen, Arto (1993) Koulu, oppilaiden huolto ja hyvinvointivaltio. Suomen oppivelvollisuuskoulun oppilashuollon ja sen asiantuntijajärjestelmien muotoutuminen 1800-luvun lopulta 1990-luvulle. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C, osa 98.

Kelly, Joan B. & Emery, Robert E. (2003) Children's adjustment following divorce: Risk and resilience perspectives. Family Relations. 52 (4) 352–362.

Keltikangas – Järvinen, Liisa (2004) Temperamentti: ihmisen yksilöllisyys. Helsinki. Wsoy.

Ketola, Jari (toim.) (2008) Menetyksistä mahdollisuuksiin. Perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Juva: Ws Bookwell.

Kiianmaa, Kari (2008) Hyvä ero, uusi elämä. Porvoo: Multikustannus.

Kinnunen, Saara (2000) Lapsen kehitykselliset haasteet ja yhteisöllisyys. Teoksessa Salminen Pirjo (toim.) (2000) Yhdessä kasvattamaan. Jyväskylä: Ps- kustannus.

Kurki, Leena & Nivala, Elina & Sipilä-Lähdekorpi, Pirkko (2006) Sosiaalipedagoginen sosiaalityö kouluissa. Finn Lectura: Helsinki.

Kurki-Suonio (1999) Äidin hoivasta yhteishuoltoon. Lapsen edun muuttuvat oikeudelliset tulkinnat. oikeusvertaileva tutkimus. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja. A-sarja. Helsinki.

Kuronen, Marjo (2003) Eronnut perhe? Teoksessa Forsberg, Hannele & Nätkin, Riitta (2003) Perhe murroksessa - Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki gaudeamus Kirja / Oy Yliopistokustannus University Press Finland.

Laitinen, Kristiina & Hallantie, Merja (2011) Huomisen hyvinvointia – Kehys oppilashuollon kehittämiseksi. Opetushallituksen oppaat ja käsikirjat 2011:19.

Lapsen huoltoa koskevien erimielisyyksien käsittely. <http://www.oikeus.fi>. Viitattu 8.4.2014.

Laukkanen Eila, Marttunen Mauri, Miettinen Seija ja Pietikäinen Matti toim. (2006) Nuoren psyykkisten ongelmien kohtaaminen. Kustannus Oy Duodecim. Hämeenlinna.

Linnavuori, Hannariikka (2007) Lasten kokemuksia vuoroasumisesta. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House. www.jyu.fi. Viitattu 16.10.2011.

Lipponen, Päivi & Wesaniemi, Pirjo (2005) Lapsi ja ero, kertomuksia lapsesta ja avioerosta. Helsinki: Kirjapaja.

Myllykoski Anne-Mari & Melamies Nina & Kangas Sari (toim.) (2004) Itsenäistynyt nuori ja AD/HD. Ps Kustannus, Jyväskylä.

Määttä, Kaarina (2002) Avioeron tuska ja helpotus. Jyväskylä: Gummerus.

Nätkin, Ritva (2003) Moninaiset perhemuodot ja lapsen hyvä. Teoksessa Forsberg Hannele & Nätkin Ritva (2003) Perhe murroksessa – Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki Gaudeamus Kirja / Oy Yliopistokustannus University Press Finland.

Oikarinen, Marjo (2014) Jotta lapsi ei joutuisi kärsimään. Ilkka-lehti 4.5.2014. Sunnuntai ilmiö. 14.

Oranen, Mikko (2004) Suojellut ja valvotut suhteet. Teoksessa Susanna Kalavainen (toim.) (2004) Valvotut tapaamiset lapsen turvana. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 33. Helsinki: Nykypaino.

Penttilä, Ulla & Yli-Marttila, Lea (1999) Eron vaiheet, kirja eroaville ja eroavien auttajille. Smedjebacken: Tietosanoma.

Pournaghash-Tehrani, Said (2011) The Role of Beliefs, Attitudes and Adverse Childhood Experiences in Predicting Men's Reactions Towards Their Spouses' Violence. Journal of Family Violence. 26 (2) 93–99.

Poutiainen, Päivi (2006) Teoksessa Laukkanen Eila & Marttunen Mauri & Miettinen Seija & Pietikäinen Matti (toim.) (2006). Nuoren psyykkisten ongelmien kohtaaminen. Kustannus Oy Duodecim. Hämeenlinna.

Punamäki, Raija-Leena (2011) Kiintymyssuhteen ja traumaattisen kokemuksen yhteys. Teoksessa Jari Sinkkonen & Mirjam Kalland (toim.) (2011) Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: Wsoypro. 95–114.

Ritala-Koskinen, Aino (2001) Mikä on lapsen perhe? Tulkintoja lasten uuperhesuhteista. Tampereen Yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 38/2001. Helsinki. Väestöliitto.

Rousu, Sirkka (2007) Lastensuojelun tuloksellisuuden arviointi organisaatiossa. Näkymätön tuloksellisuus näkyväksi. Tampereen Yliopisto. Väitöskirja. Suomen Kuntaliitto. Helsinki. Viitattu 5.8.2014. <http://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-7174-2>

Ruusuvuori, Johanna & Nikander Pirjo & Hyvärinen Matti (toim.) (2010) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino.

Salminen, Pirjo (2000) Yhdessä kasvattamaan. Jyväskylä: Ps-Kustannus.

Salomaa, Päivi (2004) Nuoruus on päätä huimaava matka. Teoksessa Myllykoski Anne-Mari & Melamies Nina & Kangas Sari (toim.) (2004) Itsenäistynvä nuori ja AD/HD. Ps Kustannus, Jyväskylä.

Sinkkonen, Jari (2001) Kiintymyssuhteen häiriöiden yhteydet psykopatologiaan. Teoksessa Jari Sinkkonen & Mirjam Kalland (2001) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriytyminen. Vantaa: Wsoy. 146 – 173.

Sinkkonen, Jari (2005) Lasten reaktiot vanhempien eroon. Teoksessa Päivi Lipponen & Pirjo Wesaniemi (2005) Lapsi ja ero, kertomuksia lapsesta ja avioerosta. Helsinki: Kirjapaja. 125- 137.

Sinkkonen, Jari (2011) Kiintymyssuhteenäkökulma vanhempien avo- tai avioeroon. Teoksessa Jari Sinkkonen & Mirjam Kalland (2011) Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen.

Helsinki: WSOY pro, 173- 182.

Sinkkonen, Jari & Kalland, Mirjam (toim.) (2001) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Vantaa: Wsoy.

Sinkkonen, Jari & Kalland, Mirjam (toim.) (2011) Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOY pro.

Sipilä-Lähdekorpi, Pirkko (2004) "Hirveesti tekijänsä näköistä" Koulukuraattorin työ peruskoulun yläluokilla. Finn Lectura: Tampere.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Siviilisäädyn muutokset [verkkojulkaisu]. ISSN=1797-6413. 2013. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 15.10.2014].
Saantitapa: http://www.tilastokeskus.fi/til/ssaaty/2013/ssaaty_2013_2014-04-17_tie_001_fi.html

Taskinen, Sirpa (2001) Lapsen etu erotilanteessa, opas sosiaalitoimelle. Stakes oppaita 46. Saarijärvi: Gummerus.

Tilus, Pirjo (2004) Pelistä pois? Huolehtivan koulun haaste. Juva: Ps-Kustannus.

Tuomi, & Sarajärvi, (2002) Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Wallerstein, Judith & Lewis, Julia & Blakeslee, Sandra (2007) Avioeron perintö, eron lapset aikuisina. Suomentanut Joel Sammallahhti. Vaajakoski: Gummerus.

Wallin, Aila (2011) Sosiaalityö koulussa, avaimia hyvinvointiin. Helsinki: Tietosanoma.

Warshak, Richard, A. (2012) Eromyrkky. Kuinka suojella lasta avioerotilanteessa. Juva: Cumberus.

Wolchik, Sharlene A. & Tein, Jenn-Yun & Sandler, Irwin N. & Doyle, Kathryn W. (2002) Fear on Abandonment as a Mediator of the Relations Between Divorce Stressors and Mother-Child Relationship Quality and Children's Adjustment Problems. Journal of Abnormal Child Psychology. 30 (4) 401–418.

Ylinen, Satu (31.5.2010) Luentomuistiinpanot. Tampereen yliopisto Seinäjoen toimipiste.

Lainsäädäntö (<http://www.finlex.fi/fi/laki/>)

Avoliittolaki (411/1987)

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (8.4.1983/361)

Laki perusopetuksen muuttamisesta (477/2003)

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013)

Perusopetuslaki (628/1998)

LIITTEET

Liite 1. Nuorten teemahaastattelurunko

TAUSTATIEDOT

Oppilas numero

Sukupuoli 1. tyttö 2. poika

Ikä tällä hetkellä:

Ikä vanhempien avioeron aikana:

Sisaruksien lukumäärä:

HAASTATTELUKYSYMYKSIÄ NUORILLE

Kuinka pitkä aika on kulunut vanhempiesi avioerosta. Jos on kulunut pitkä aika, niin kuinka paljon muistat tapahtuneesta

Pelottiko sinua jossakin vaiheessa ennen eroa, sen aikana tai sen jälkeen

Oletko asunut koko ajan vain toisen vanhemman luona vai oletko vaihdellut asumista

Oletko joutunut muuttamaan paikkakuntaa, onko tästä syystä tapahtunut muutoksia kaveripiireissä

Oletko muuttanut kaupungin sisällä asuinalueelta toiselle

Oletko joutunut muuttamaan koulua

Onko läksyjen tekemiseen tullut muutoksia, Oletko muuttanut juuri sen vanhemman luota pois, joka yleensä auttoi läksyjenteossa

Kaipasitko opettajan apua opiskelussa

Koetko että koulumenestyksesi muuttui avioerotilanteen jälkeen ja mihin suuntaan muuttui

Kuka kertoi koululla vanhempiesi erosta

Miten opettajat suhtautuivat

Miten muut oppilaat suhtautuivat, kiusattiinko sinua tms.

Ovatko vanhempasi löytäneet uuden kumppanin

Vanhemman uuden kumppanin tultua mukaan teidän elämään, kaipasitko tai kaipaatto kodin ulkopuolista aikuista, jolle puhua

Onko joku henkilö, jolle olet voinut / jolle on ollut helppo puhua kotona / koulussa /jossakin muualla

Oletko kaivannut jossakin vaiheessa kodin ulkopuolista aikuista, jolle puhua

Lastenvalvoja; onko hänen luonaan käyty. Miltä käynnit tuntuivat

Oletko käynyt perheneuvolassa, psykologin juttusilla, lasten tai nuorten psykiatrian poliklinikalla, koitko saavasi apua

Oletko ollut lasten tai nuorten psykiatrian osastolla, oliko siitä apua

Saatko tai oletko saanut terapiaa, miltä se on tuntunut

Onko lastensuojelu ollut mukana, miltä kotikäynnit ja toimistossa käynnit ovat tuntuneet

Mitä olisit halunnut tehtävän toisin

Mitä itse olisit halunnut tehdä toisin

Hyvä yläkoululainen ja huoltaja

14.5.2013

Tämä kirje on tutkimuspyyntö. Se koskee perheenne yläkouluikäistä nuorta. Olen opiskelijana Tampereen yliopiston yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikössä. Lopputyöni, pro gradu – tutkimukseni, tarkoituksena on valottaa lasten ja nuorten kokemuksia ja tuntemuksia vanhempien avioerotilanteessa ja sen jälkeen. Lisäksi selvitän kokevatko lapset ja nuoret saavansa riittävästi apua ja tukea esimerkiksi koulun sosiaalityöltä vanhempien avioerotilanteessa. Haluan tutkimuksessani saada nuorten oman mielipiteen kuuluville ja siksi haluaisin haastatella teidän nuortanne ja kuulla hänen kokemuksiaan avun ja tuen saamisesta.

Käytännössä nuoren haastattelu tarkoittaa arviolta noin tunnin mittaista vapaamuotoista keskustelua minun ja nuoren välillä. Nauhoitan haastattelun ääninauhalle. Haastattelu toteutetaan koulussa erikseen sovittuna ajankohtana. Tuloksista ei selviä koulun nimeä eikä oppilaiden henkilöllisyys käy ilmi missään vaiheessa. Tutkimustuloksia käytän ainoastaan minä tässä tutkimuksessa. Kauhavan sivistysjohtaja on myöntänyt minulle tutkimusluvan, jonka hakemuksessa olen sitoutunut saamieni tietojen salassapitoon.

Pidän tärkeänä sitä, että sekä nuori että aikuiset ovat samaa mieltä haastatteluun osallistumisesta. Toivon huoltajan allekirjoituksellaan vahvistavan suostumuksen tutkimukseen osallistumisesta. Vastaan mielelläni kaikkiin tutkimustani koskeviin kysymyksiin.

Mikäli suhtaudutte haastattelupyyntöni myönteisesti, palauttakaa tämä paperi allekirjoitettuna oheisessa kuoressa suoraan minulle. Toivon, että postitatte vastauksenne viimeistään ? mennessä, että ehdin toteuttamaan haastattelut vielä viimeisellä kouluviikolla ennen odotettua kesälomaa. Voitte myös halutessanne ottaa minuun yhteyttä soittamalla tai sähköpostitse.

Ystävällisin terveisin

Tiina Hauta

Tutkimukseen osallistuva nuori: _____

Huoltajan allekirjoitus _____